

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

DENNÉ SNENIE ODSÚDENÝCH ŽIEN

DAYDREAMING IN INMATES WOMEN

Magisterská diplomová práca

Autor: **Mgr. Bc. Lenka Ráčková**

Vedúci práce: **PhDr. Daniel Dostál, Ph.D.**

Olomouc

2023

Ďakujem predovšetkým PhDr. Danielovi Dostálovi, Ph.D. za odborné vedenie práce a cenné rady. Rada by som poďakovala participantkám, ktoré mi ochotne poskytli rozhovory a zúčastnili sa výskumu. Na záver ďakujem svojej rodine za podporu počas celého štúdia.

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som magisterskú diplomovú prácu na tému *Denné sny odsúdených žien* vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúceho magisterskej diplomovej práce a uviedla som všetky použité podklady a literatúru.

V Olomouci dňa Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1 Denné snenie	7
1.1 Zámernosť denného snenia.....	8
1.2 Výhody a nevýhody denného snenia.....	9
1.3 Obsahy denného snenia	10
2 Ženská delikvencia a kriminalita.....	12
2.1 Biologické teórie ženskej kriminality.....	13
2.2 Sociologické teórie ženskej kriminality	14
2.3 Psychologické teórie a typológie kriminálnych žien.....	15
3 Špecifiká odsúdených žien v Českej republike.....	18
3.1 Sociodemografický prehľad odsúdených žien.....	18
3.2 Výkon trestu odňatia slobody ako záťažová situácia	22
3.3 Odsúdené ženy a rola matky.....	23
3.4 Odsúdené ženy a návykové látky	25
3.5 Násilie a trauma v živote odsúdených žien	27
4 Výskumy k danej problematike.....	29
VÝSKUMNÁ ČASŤ	32
5 Výskumný problém.....	33
5.1 Cieľ výskumu, výskumné otázky a štatistické hypotézy.....	34
6 Typ výskumu a použité metódy	35
6.1 Design výskumu	35
6.2 Metóda získavania dát	35
6.3 Etické hľadisko a ochrana súkromia	36
6.4 Spracovanie a analýza dát	37
6.5 Výskumný súbor.....	37
7 Práca s dátami a ich výsledky	41
7.1 Vyhodnotenie výskumných otázok	41
7.2 Výsledky overenia platnosti štatistických hypotéz.....	49
8 Diskusia	55
9 Záver.....	61
10 Súhrn	62
LITERATÚRA.....	66
PRÍLOHY.....	75

ÚVOD

Každý z nás sa počas dňa ocitne v situácii, v ktorej ho myšlienky zavedú na iné miesta, do spomienok z minulosti alebo do možných scenárov v budúcnosti. Často sa toto „snové cestovanie“ odohráva v momente, keď nemusíme fungovať na 100 %, alebo keď robíme niečo známe, jednoduché, poprípade nudné.

Pri výkone mojej profesie (vychovávateľka vo výkone trestu odňatia slobody) sa denne stretávam s odsúdenými ženami a rozprávam sa s nimi o ich aktuálnych problémoch a témach, ktoré ich zaťažujú. Odsúdené ženy často vidím sedieť za stolom alebo pri okne, pozerajúc do neznáma a premýšľajúc. Vo väčšine prípadov si ani neuvedomujú, že niekto vošiel do miestnosti, prípadne stojí priamo za nimi. V týchto okamihoch ma vždy zaujíma, nad čím práve premýšľajú. Ich veľmi podobné odpovede ma priviedli k tomu, aby som sa začala danou problematikou zaoberať hlbšie, a nakoniec som sa rozhodla na túto tému spracovať magisterskú diplomovú prácu.

O čom ženy vo výkone trestu odňatia slobody počas deň snívajú? Sú ich dennými snami nerealistické predstavy plné „vzdušných ružových zámkov“ alebo sa vracajú do minulosti a premýšľajú nad alternatívnymi riešeniami daných problémov? Dávajú ich predstavy vôbec zmysel? A existujú určité aspekty, ktoré môžu ich denné sny ovplyvňovať? Na všetky tieto otázky som sa pokúsila počas výskumu nájsť odpovede.

Práca prináša teoretické vymedzenie danej problematiky spojenej s denným snením a zároveň sú v nej obsiahnuté informácie o špecifických aspektoch života odsúdených žien. Teoretická časť obsahuje štyri hlavné kapitoly, zamerané na definíciu denného snenia, ženskú delikvenciu, špecifiká odsúdených žien a na výskumy s podobnou tematikou. Najobširnejšia tretia kapitola opisuje výkon trestu odňatia slobody ako záťažovú situáciu, matky vo väzení, odsúdené užívateľky návykových látok či odsúdené ženy, ktoré boli obeťami násilia.

Pre spracovanie výskumnej časti bol zvolený zmiešaný design výskumu. Dáta boli získané prostredníctvom štruktúrovaných interview so 71 participantkami a vyhodnotené pomocou tematickej kvalitatívnej analýzy a štatistického overenia hypotéz. Cieľom výskumnej časti je opísať a objasniť denné sny odsúdených žien. Ďalším cieľom je zistiť, či majú určité faktory vplyv na denné sny, ich frekvenciu a obsahy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DENNÉ SNENIE

Denným snením sa zaoberá všeobecná psychológia, ktorá sa okrem iného pokúša opísať a správne vymedziť psychické procesy. Psychickými procesmi rozumieme určité intrapsychické činnosti, ktorými človek reaguje na vzniknuté situácie. Doterajšia skúsenosť jedinca a celkové vnútorné neuropsychické usporiadanie ovplyvňujú psychické procesy. Tieto reakcie môžeme pozorovať v zmenách správania človeka. Všeobecne je možné opísať štyri kategórie procesov: pamäť a učenie, motivácia, emócie a kognícia, ktorá do hĺbky definuje vnímanie, pozornosť, imagináciu a denné snenie (Nakonečný, 2011; Plháková, 2004).

V odbornej literatúre môžeme zaznamenať spojitosť, ale aj zamieňanie termínov ako imaginácia, predstavivosť, fantázia a denné snenie. V zahraničných publikáciách je tiež možné nájsť rôzne synonymá, ako „fantasy“, „offline thought“, „day dreaming“, „zoning out“ a „mind wandering“ (McMillan et al., 2013).

Obrazotvornosť i imaginácia sa dajú nahradiť slovom predstavovanie. Osoba, ktorá si vo svojich myšlienkach vyvoláva predstavu, vie, že nie je reálna. Predstavy sú menej ostré než reálne vnemy, ktoré vnímame zmyslami. Vznikajú v mozgu a na ich živosti sa podieľajú individuálne rozdiely, skúsenosti a fantázia (Nakonečný, 2011).

Denné snenie je možné charakterizovať ako jednu z foriem predstáv či imaginácie (Nakonečný, 2011). Definícií, ktoré sa snažia objasniť daný pojem, je veľmi veľa. Z historického hľadiska sa dennému sneniu začal venovať už Sigmund Freud, ktorý však presnú definíciu daného pojmu nesformuloval. Domnieval sa, že denné sny sú typické len pre nešťastných ľudí. Vznikajú pri prechode do dospelosti, kedy sa človek prestáva hrať a začína využívať fantáziu. Obsahy snov sú zároveň veľmi intímne a citlivé (Freud, 1935/1990). Dôležitou osobnosťou a „otcom denného snenia“ sa stal Jerome L. Singer, ktorý sa v 60. rokoch 20. storočia zameril na charakteristiku denného snenia dospelých osôb a na vzťah medzi denným snením a rysmi osobnosti. V jeho výskume z roku 1961 uvádza, že aj keď takmer každý človek cez deň sníva, denné sny sa líšia obsahom a frekvenciou. Dospelé osoby počas denného snenia predovšetkým riešia problémy, ktoré ich momentálne v živote trápia. Časté sú tiež predstavy o veciach, ktoré si ľudia želajú, menej časté sú úzkostné obrazy. S pribúdajúcim vekom sa výskyt denných snov počas dňa znižuje. Iné

sociodemografické faktory (pohlavie, vzdelanie, rodinný stav a zázemie) na obsahy a početnosť snov nemajú vplyv (Kaufman, 2013; Singer & McCraven, 1961).

Sternberg (1998) sa podrobne zaoberal denným snením pred viac ako dvadsiatimi rokmi a o denných snoch hovorí ako o výsledku vnútorného procesu, ktorý môže, ale zároveň nemusí korešpondovať s realitou. Denné snenie je podľa autora stav vedomia, ktorý sa odohráva medzi spánkom a bdlosťou. Newby-Clark a Thavendran (2018) presadzujú definíciu denného snenia (day dreaming) ako jednu z foriem imaginácie, teda zámerného a epizodického predstavovania si určitých udalostí. Pojem mind wandering vnímajú naopak ako nekontrolované „blúdenie“ mysle, a preto by sa mali tieto dva pojmy rozlišovať.

1.1 Zámernosť denného snenia

Smallwood a Schooler (2006) sa s Klingerom (2009) zhodujú na tom, že v niektorých prípadoch si denné sny osoby vyvolávajú zámerne za rôznymi účelmi, a preto sa nejedná len o spontánny proces, ktorý nie sme schopní nijako ovplyvniť. Giambra (1995) predpokladá, že pokiaľ si človek dobrovoľne vybavuje obrazy v rámci denného snenia, potrebuje k tomu vyššiu úroveň kontroly kognitívnych činností ako pri nedobrovoľne vyvolaných predstavách. Zároveň tvrdí, že cielene vyvolávané predstavy nie sú škodlivé, pretože ich človek neustále kontroluje a upravuje.

Autori Wammes et al. (2016) a McVay et al. (2009) sa vo svojich štúdiách, zameraných na frekvenciu a výskyt úmyselného denného snenia, zhodujú na tom, že denné snenie je bežnou súčasťou každodenných situácií. Respondenti vo viac ako polovici prípadov zámerne ovplyvňovali svoje myšlienky a kontrolované si vyvolávali obsahy a predstavy. Smallwood, McSpadden, et al. (2007) upozorňujú na to, že jedným z hlavných rozdielov medzi úmyselným a neúmyselným denným snením je, že prvom prípade si ho jediniec plno uvedomuje. Pri neúmyselnom snení častokrát uvedomenie nemusí nastať ani po ukončení snovej epizódy.

Podľa Saliho et al. (2016) existuje rozdiel v reakcii jedinca na úmyselné a kontrolované denné snenie a na to, ktoré prichádza nekontrolované. Obsahy úmyselného denného snenia jedinca neprekvapia a nezažíva pri nich negatívne prežívanie (ako napríklad nedostatočnú kontrolu nad situáciou), pretože ich počas celej vyvolanej snovej epizódy môže ovplyvňovať. Neúmyselné predstavy si človek naopak často uvedomí až po skončení daného sna, a preto môže zažívať pohoršenie, hnev a pocit nedostatočnej kontroly.

1.2 Výhody a nevýhody denného snenia

Autori Mooneyham a Schooler (2013) zaraďujú medzi hlavné **výhody** denného snenia autobiografické plánovanie budúcnosti, kreatívne myslenie a úľavu od nudy. Jedinec počas blúdenia v myšlienkach dokáže simulovať rôzne situácie, predstaviť si ich riešenie aj následky svojich rozhodnutí, čím sa môže vyvarovať istému správaniu a chybám. Stawarczyk et al. (2011) zaviedli novú metódu na štúdium denného snenia. Tá umožňuje rozlíšiť denné snenie a jeho konkrétne podoby, ktoré sú nezávislé od práve prebiehajúcej situácie a od podnetov. Tieto sny rozlišujú od irelevantných rušivých vnemov a myšlienok, ktoré jedinca sprevádzajú. Pomocou tejto metódy zistili, že väčšina myšlienok je orientovaná na budúcnosť a jej plánovanie. Množstvo myšlienok sa zvyšuje vtedy, keď sa jedinci pred snívaním zamerali na osobné ciele. Baird et al. (2011) vo svojej štúdií tiež potvrdili, že významná časť obsahov denného snenia je zameraná na plánovanie budúcnosti. Ľudia často používajú k dennému snívaní zdroje nevyužitej pracovnej pamäti (napríklad v práci pri plnení povinností). Výskumy dokazujú, že okrem plánovania môže denné snenie ovplyvňovať kreativitu a dokonca ju na základe denného snenia môžeme predikovať. Šmídová (2018, s. 49) vo svojom výskumnom zistení identifikovala „*vztah mezi obsahem a styly denního snění a doménově specifickou kreativitou*“. Podľa jej výsledkov je možné na základe rozličných škál predikovať osobnú, každodennú, učeneckú, výkonovú, ale aj mechanickú a vedeckú kreativitu. Baer et al. (2020) identifikujú kľúčovú podmienku, ktorá ovplyvňuje výslednú tvorivosť denného snenia prebiehajúceho v práci. Je ňou identifikácia s profesiou, ktorú jedinec vykonáva. Pokiaľ sú ľudia so svojou prácou spokojní, ich denné snenie je často zamerané na riešenie pracovných problémov a tiež je veľká pravdepodobnosť, že výsledky snenia budú pozitívne a prínosné. Mooneyham a Schooler (2013) okrem iných aspektov opisujú pozitívny dopad snenia na úľavu od nudy. Pokiaľ človek zažíva dlhšie obdobie bez stimulov a nudí sa, jeho myseľ začne blúdiť a odpúta sa od okolitého sveta. Autori predpokladajú, že táto schopnosť mysle je adaptívna tak, že ľuďom pomáha prekonať nudu, nízku podnetivosť okolia a vytvára alternatívne „prostredie“ so zaujímavejšími podnetmi.

Denné snenie prináša človeku benefity, ale tiež **nevýhody**. Medzi hlavné aspekty, ktoré denné snenie negatívne ovplyvňujú, patrí pozornosť pri čítaní textu a zapamätanie si prečítaných informácií, pracovná pamäť a nálada (Mooneyham & Schooler, 2013). McVay, et al. (2009) hovoria o negatívnom vplyve denného snenia na riešenie a výkonnosť

každodenných situácií a problémov. Taktiež Šmídová (2018) výskumom potvrdila, že časté denné snenie môže narušovať tvorivosť a produktivitu jednotlivca.

Smallwood, O'Connor, et al. (2007) dokonca prepojujú denné snenie s dysfóriou. Tvrdia, že depresívna nálada a denné snenie vykazujú podobné znaky. Obidve jedincovi spôsobujú problémy s pozornosťou a s jeho prežívaním aktuálnej situácie. Obe ovplyvňujú exekutívne procesy zameraním mysle na menej dôležité informácie. Killingsworth a Gilbert (2010) opisujú denné snenie ako evolučný výdobytok, ktorý oddeľuje ľudí od zvierat a zároveň dovoľuje plánovať a uvažovať o všetkých udalostiach z minulosti, prítomnosti ako aj budúcnosti. Tiež ale ovplyvňuje náladovosť človeka. Vo svojom experimente vyvinuli mobilnú aplikáciu, ktorou získali veľké množstvo výpovedí o myšlienkach a pocitoch ľudí v reálnych a zároveň náhodne vybraných situáciách. Výsledky naznačujú, že ľudia využívajú denné snenie nezávisle od činností, ktoré práve robia. Takmer v 80 % prípadov, keď boli respondenti náhodne oslovení, uvádzali, že v danom momente prežívali denné sny. Výsledky však poukazujú, že respondenti, ktorí zrovna snívali, boli menej šťastní, dokonca nezávisle od práve vykonávanej činnosti. Aj keď viac ako polovica respondentov počas denného snenia premýšľala nad príjemnými či neutrálnymi témami, obsah snov nemal na náladu významný vplyv. Je preto možné zhrnúť, že denné snenie je častejšie príčinou než dôsledkom smútku.

1.3 Obsahy denného snenia

Vymedzené výhody a nevýhody denného snenia je možné prepojiť s obsahmi, o ktorých jedinec cez deň sníva. Podľa Kaufmana (2014) je jedným z najčastejších obsahov práve plánovanie budúcnosti a premýšľanie o nastávajúcich situáciách. Singer už v roku 1966 identifikoval 7 kategórií denných snov. Jedná sa o všeobecné denné snenie, pôžitkárske, sebaobviňujúce denné snenie, kontrolované snenie, nekontrolované kaleidoskopické, neurotické a autistické snenie. Každé z nich je typické pre určitý typ osobnosti. Napríklad pre osoby trpiace depresiami a výčitkami je typické časté sebaobviňujúce snenie. Nekomtrolované snenie sa vyskytuje u jedincov, ktorí sú roztržití a majú sklon nudiť sa. Konkrétne sa všetky typy snov môžu týkať medziľudských vzťahov, sexuálnych predstáv a osobného úspechu či neúspechu. Vejmelková (2016), Nixová (2016) a Šmídová (2016) sa vo svojich výskumoch zamerali na identifikáciu obsahov denného snenia rôznych skupín. Vejmelková (2016) analyzovala obsahy vysokoškolských študentov. Tie sú najčastejšie spojené s budúcnosťou. Ďalšou témou je zmena identity na bežnú alebo

fiktívnu postavu. Nixová (2016) na základe analýzy výpovedí 23 respondentov opísala 13 kategórií obsahov od plánovania budúcnosti, cez úzkostné predstavy, sexuálne fantázie, cestovanie, až po výnimočné schopnosti, agresívne obsahy a tvorivé činnosti. Šmídová (2016) vo svojom prieskume prostredníctvom faktorovej analýzy identifikovala 8 hlavných tém. Jej výskumný súbor tvoril 817 respondentov s vekovým rozmedzím od 13 do 57 rokov. Témy, ktoré identifikovala sú „*Úzkostné představy (nejsilnější faktor), Nadpřirozené schopnosti, Sebestředné představy, Relaxační představy, Ambice, Hrdinské sebeobětování, Šťastná budoucnost, Sexuální a agresivní představy*“ (Šmídová, 2016, s. 55).

2 ŽENSKÁ DELIKVENCIA A KRIMINALITA

Delikvencia je chápaná ako neprijateľné protispoločenské konanie, ktoré v sebe zahŕňa nielen kriminalitu, ale aj správanie, ktoré síce porušuje normy, ale nie je vyslovene nebezpečné. Preto je pojem delikvencia používaný v širšom zmysle aj na označenie protizákonnej činnosti detí a psychiatricky chorých osôb (Fischer & Škoda, 2014; Glueck, & Glueck, 1950). Delikvencia môže mať podľa Koudelkovej (1995) rôzne podoby, od malého jednorazového priestupku, cez príležitostné porušovanie noriem, až po každodenné delikventné správanie a ustálený životný štýl. Tiež je potrebné sa zamerať na motiváciu, ktorá vedie k tomuto konaniu, pretože práve ona môže poukázať na závažnú bezohľadnosť jedinca. Vo všeobecnosti je delikvencia chápaná ako „*nedostatek ve funkci svědomí, jako slabost superega*“ (Koudelková, 1995, s. 36).

Kriminalita je v užšom zmysle zločinnosť, teda správanie, ktoré je trestné a v danej spoločnosti protizákonné (Fischer & Škoda, 2014). Latentná kriminalita značí neobjasnené protizákonné konanie. Podľa Marešovej et al. (2009) je skrytá kriminalita väčším problémom u žien, ide hlavne o trestné činy, napríklad krádeže, podvody, vydieranie, a násilie páchané na deťoch alebo partnerovi.

Ženská kriminalita nebola spočiatku hlavným záujmom odborníkov (z dôvodu nízkeho podielu na celkovej kriminalite) a výskumy boli realizované väčšinou na mužskej populácii. Možno práve preto, že je vnímaná ako niečo neprirodzené, sa začali odborníci tejto problematike aktívnejšie venovať až od polovice minulého storočia. Válková et al. (2019) uvádzajú, že mnoho starších teórií vysvetľujúcich kriminalitu nie je možné aplikovať na ženské pohlavie z dôvodu opisovania daného javu mužskou optikou. Rovnaký problém vidia aj v novších teóriách, ako napríklad u Mertonovej teórie anómie alebo Shuterlandovej teórie diferenciálnych kontaktov, pretože boli pôvodne odvodené čisto z mužskej populácie.

Urbanová a Večera (2004) opisujú hlavné okruhy teórií zameraných na definovanie ženskej kriminality. Tie je možné rozdeliť na biologické, sociologické a psychologické teórie.

2.1 Biologické teórie ženskej kriminality

Historicky zaujímavou, i keď dávno prekonanou teóriou je Lombrosova koncepcia rodeného zločinca, ktorá určuje 6 typov páchatel'ov trestných činov. V jeho práci zameranej na ženy sa zaoberal telesnými anomáliami, tetovaním i proporciami lebky. Lombroso sa tiež venoval prostitutkam a ich činy prirovnával k premyslenej mužskej kriminalite. Rodenú páchatel'ku vnímal ako ženu narodenú s nedostatočným materským pudom. Preto sa viac podobá mužovi či už telesne alebo správaním (Lombroso & Ferraro, 1895). Blatníková a Netík (2007) uvádzajú, že vo všeobecnosti bolo kriminálne konanie v rámci biologických teórií spojené s nedostatočným telesným vývojom a bolo vnímané ako evolučný nedostatok. Postupne sa pridávali názory spájajúce ženskú delikvenciu so slabou telesnou konštitúciou, výraznou sexuálnou príťažlivosťou, labilitou a biologickou podstatou žien (menštruácia, pôrod, hormóny).

Veteška a Fischer (2020) opisujú rolu pohlavia a veku. Tieto dva faktory vplyvajú určitým spôsobom na správanie a jeho kontrolu (roztržitosť, agresia, impulzivnosť, reaktivita). Taktiež sem zaraďujú vplyv prenatálneho a perinatálneho obdobia, v ktorých môžu vzniknúť poruchy centrálnej nervovej sústavy, emócií a neurovývojové poruchy. Urbanová a Večera (2004) vo výsledku uvádzajú, že ženy sú z biologického hľadiska vnímané ako jemnejšie, citlivejšie, pasívnejšie a plniace rolu matky (emočne aj sociálne). Preto nie sú tak kriminálne zaťažené ako muži a páchatel'ky trestných činov sú viac prirovnávané k mužom a k ich fyziológii.

Adlerová (1975) prišla s teóriou, ktorá je na pomedzí bio-sociálneho pôsobenia vplyvov. Kriminalitu žien vysvetľuje na základe maskulinity ženy, respektíve na tom, v akej miere môže žena prejavovať mužské správanie. Pokiaľ má žena silnú pozíciu (v spoločnosti, v rodine) môže sa podieľať na závažnejšej násilnej aj majetkovej trestnej činnosti, tak ako muži. Táto teória však nedokáže vysvetliť, prečo sa ženy správajú kriminálne aj v spoločnosti, v ktorej nemajú rovnocenné práva.

Biologicky orientované teórie hovoria často o vplyve genetiky na správanie jedinca. Napriek tomu Cowie et al. (1968) už na konci 60. rokov minulého storočia prišli s tvrdením, že genetika nemá jasný vplyv na kriminálne správanie detí (v tomto prípade dcér), ktoré sa narodili delikventným matkám. Delikventné konanie však mohlo vplyvať na vývoj dcér prostredníctvom výchovy.

Zmienené teórie síce pokrývajú vplyv telesnej stránky človeka, no určite nie sú dostačujúce na vysvetlenie všetkých kriminálnych javov vyskytujúcich sa v ženskej

alebo mužskej populácii. Čepelák a Karabec (1986) kritizujú biologické teórie pre ich jednostrannosť a ignorovanie sociálnych faktorov. Postupne s rozvojom spoločenských vied boli tieto teórie potlačené a vznikali nové, reflektujúce spoločenské zmeny.

2.2 Sociologické teórie ženskej kriminality

Vo všeobecnosti sa sociologické teórie snažia vykresliť kriminálne správanie na základe negatívneho vplyvu užšieho a širšieho sociálneho prostredia. Výchova v rodine je preto jedným z najvýraznejších faktorov vplývajúcich na prípadnú kriminalitu žien. V rodine žena prijíma postoje a vzorce správania. Pokiaľ však rodičia plnia svoju funkciu nedostatočne, deti sú od útleho veku vystavované nevhodnému správaniu, deprivácii alebo asociálnym javom, a tak ich môžu postupne prebrať do svojho života. Nielen rodina, ale aj prostredie, v ktorom človek žije, zdržuje sa, trávi voľný čas a študuje, vplýva na správny vývoj jedinca (Urbanová & Večera, 2004; Veteška & Fischer, 2020).

Z teórií, ktoré vznikali od polovice minulého storočia, majú zaujímavé myšlienky a podnety napríklad tieto: teória príležitostí, marginality a paternality.

Simonová (1975) je autorkou teórie príležitostí. Podľa nej sa ženy podieľajú na kriminálnom správaní vtedy, ak sa môže zvýšiť ich šanca na sociálne uplatnenie, príležitosť konkurencie či nadviazanie nových sociálnych kontaktov. Biologické faktory pokladá za nerelevantné. Muži historicky zastupujú významnú časť štatistík práve z dôvodu ich sociálneho uplatnenia a možností. Preto spoločnosti, ktoré postupne zaviedli rovnocenné práva žien a ich pracovných a spoločenských možností, sú zároveň vystavené zvýšenej ženskej kriminalite.

Teória marginality nazerá na ženskú kriminalitu ako na problém, za ktorým stojí vylúčenie žien na okraj spoločnosti. Na páchaní trestných činov má najväčší vplyv nízky plat v porovnaní s mužmi, nedostatočné pracovné príležitosti a celkovo nižšie spoločenské uplatnenie. To všetko ženy podnecuje nielen k majetkovej, ale aj k závažnejšej trestnej činnosti (Chesney-Lind, 1986). Ako teória Simonovej, tak aj názory Chesney-Lindovej opisujú postavenie žien v spoločnosti a vplyv ekonomických a právnych zmien na rozvoj kriminality.

Paternalistická (rytierska) teória Pollaka (1950) hovorí o dôvode nízkej ženskej kriminality. Autor vidí problém predovšetkým v prístupe spoločnosti, konkrétne mužov, (zamestnancov polície, justície), ktorí sa k ženám správajú zhovievavejšie a miernejšie.

Vystupujú v roli otca ochrancu/rytiera. Zároveň tvrdí, že ženy často podnecujú muža k spáchaniu trestného činu vo svoj prospech, a preto ženy nie sú odsúdené.

Poslednou zmieňovanou teóriou je etiketizačná (labeling) teória, ktorá pripisuje veľký podiel reakcii okolia a sociálnym interakciám. Prvotná príčina trestného činu môže byť rôzna, ale to, ako zareaguje okolie a „označí“ daného jedinca, vplýva na jeho ďalší vývoj kriminálneho správania. Obzvlášť, pokiaľ sú osoby „onálepované“ inštitúciami, stretávajú sa s negatívnymi stereotypmi a reakciami okolia (Krohn et al., 2009).

2.3 Psychologické teórie a typológie kriminálnych žien

Teórie zmienené v predošlých kapitolách neprikladajú žiadny dôraz na vnútorné prežívanie človeka a jeho osobné pohnútky či motiváciu. Až psychologické teórie rozoberajú psychiku osôb.

Okrem emócií, motívov a osobnostných charakteristík je dôležité spomenúť jeden zo základných faktorov vplývajúcich na výskyt delikvencie. Úroveň mentálnych schopností predurčuje to, ako jedinec vyhodnotí situáciu, ako dokáže pochopiť následky svojich činov a spracovať jednotlivé kroky. V impulzívnych a nedomyslených činoch preto prevládajú osoby s nižším intelektom, často s veľmi neprimeraným použitím sily (Veteška & Fischer, 2020).

Blatníková a Netík (2007) zhrňujú, že základným aspektom psychologických teórií je náhľad na individualitu človeka a jeho predispozície. Už prví psychoanalyticky orientovaní odborníci píše, že delikventné správanie je potrebné vnímať ako výsledok poruchy vývoja jedinca v útlom veku, ktorá postupne utvorí vnútorné konflikty. Ďalej sa zaoberajú dynamikou konania, pudovosťou a impulzívnosťou, ktorých hlavnou úlohou je uspokojiť potreby jedinca. Napríklad Freud opisuje kleptomanky ako ženy, ktoré nie sú schopné uspokojiť svoje sexuálne potreby inak, a preto ich pod tlakom pudov presúvajú na iný objekt – ukradnutú vec.

Behaviorálne teórie v jednoduchosti vysvetľujú vznik kriminálneho správania na základe klasického (I. P. Pavlov) a operačného (B. F. Skinner) podmieňovania, vďaka ktorému sa správanie tvaruje podľa vonkajších stimulov (odmena, trest, posilnenie). Pokiaľ bude delikventný čin, napríklad krádež, nepotrešaný, odmenou sa stane samotná ukradnutá vec a toto negatívne správanie bude posilňované aj v budúcnosti (Helfgott, 2008).

Kognitívne teórie vidia hlavný dôvod kriminálneho konania v nesprávnom spracovaní informácií v mozgu, ktoré vedú k anomáliám. Trestný čin je výsledkom

nefungujúcich kognitívnych schém. Jednou z kognitívnych teórií je teória racionálnej voľby, ktorá predpokladá, že človek je individualista zameraný na svoj zisk, ktorý vždy zohľadňuje prostriedky k dosiahnutiu cieľov a slobodne volí životné rozhodnutia. To, či budú správne alebo deviantné, je voľbou jeho „prepočítavania“ nákladov a ziskov z činu. Jedinca sa ale vždy snaží maximalizovať svoje potešenie a zisk. Či sa bude deviantné správanie opakovať, závisí predovšetkým od zákonov a inštitúcií, ktoré musia trestať rýchlo a prísne (Keel, 1997).

Nie je možné opomenúť ani vplyv psychických porúch na správanie jedinca. Kriminálne konanie je dávané do súvislosti s poruchami osobnosti. Aj keď sa v pomere 1:10 vyskytujú viac u mužov, ovplyvňujú aj ženskú populáciu a ženy s poruchou osobnosti predstavujú vysoké percento odsúdených páchateliek. Najčastejšie je delikvencia a asociálne správanie spájané s disociaálnou poruchou. Osobnosť vykazuje znaky egocentrizmu, klamania, chýbajúcej empatie, impulzivnosti, dráždivosti. Osoby s touto diagnózou neuznávajú a nedodržia spoločenské ani zákonné normy a ich činy sú ovplyvnené ich aktuálnymi potrebami. Ďalším typom poruchy, predovšetkým u žien, je hraničná a histriónska porucha osobnosti (Vágnerová, 2014; Veteška & Fischer, 2020).

Jedna z najznámejších teórií – všeobecná teória kriminality – predpokladá, že nízka sebakontrola spolu s príležitosťou k protizákonnému konaniu sú hlavnou príčinou páchania trestnej činnosti. Nízka sebakontrola je podľa autorov hlavným zdrojom kriminálneho správania. Rozdiel medzi mužmi a ženami sa dá vysvetliť len na základe rozdielnej úrovne sebakontroly (Hirschi & Gottfredson, 1993).

Existuje nespočetné množstvo teórií, ktoré sa snažia o opis a predikciu kriminálneho správania. Výrost a Slaměník (1998), Šafránková (2019) a mnohí ďalší odborníci sa však zhodujú na tom, že kriminálne správanie má komplexný charakter a jeho príčiny je potrebné hľadať v kombinácii všetkých faktorov, ktoré na jedinca od detstva, cez adolescenciu až po dospelosť pôsobia.

2.3.1 Typológia kriminálnych žien

Dalyová (1994) vytvorila 5 kategórií, do ktorých je možné ženy rozdeliť na základe páchania trestnej činnosti. Prvou kategóriou sú *ženy na ulici*, ktoré utiekli z domu, kde boli obeťou domáceho násillia. Na ulici sa živia predovšetkým predajom drog alebo prostitúciou. Tieto ženy sú časté recidivistky. Druhým typom žien sú *ublížené ženy*, ktoré zažili vážne sexuálne alebo fyzické násillie a zanedbávanie už od detstva. Ich rodinné prostredie bolo

chaotické, traumatizujúce, a preto začali užívať návykové látky, ktoré ich priviedli ku kriminálnemu správaniu. *Týrané ženy* (tretí typ) zažívali násilný partnerský vzťah a ich trestné činy sú spojené s obranou či útokom proti násilnému mužovi. Kategória *žien spojených s drogami* v sebe zahŕňa páchatelky drogovej činnosti. Jedná sa o výrobu, predaj, alebo iné zneužívanie drog. K drogám sa dostali prostredníctvom partnera aj rodiny, ktorá sa sama na kriminálnych aktivitách podieľala. Do poslednej kategórie *iné ženy* Delyová zahrnula páchatelky motivované predovšetkým túžbou po moci a peniazoch, ktoré nezapadli do žiadnej z predošlých kategórií.

Zaujímavú typológiu vytvorila Matthewsová (1994) pre páchatelky sexuálnych činov. Autorka hovorí o 4 kategóriách podľa prístupu k obeti a trestnému činu. *Učiteľky/milenky* sú v mocenskej pozícii a k trestnému činu pristupujú ako k láskavému aktu a obeti nechcú ublížiť. *Mužom prinútené ženy* sú často v pozícii spolupáchatelky. Sú donútené či zmanipulované k trestnému činu silným a násilným partnerom, od ktorého sú závislé. Tretím typom sú *predisponované ženy* a ich obeťou je často vlastné dieťa mladšie ako 6 rokov. Vedia, že dieťaťu ubližujú a spôsobujú mu bolesť. Poslednými sú *impulzívne ženy*, ktoré trestný čin vykonali v afekte, pod vplyvom hnevu, a ich obeťou býva často muž.

Megargee (1997) s pomocou diagnostickej metódy MMPI-2 rozdelil odsúdené ženy a mužov do troch skupín podľa osobnostných typov. V prvej skupine sa nachádza typ *Item (dobré prispôsobiteľná)*, *Able (dominantná)*, *Baker (v núdzi)* a *Easy (žena, ktorá nedosiahla cieľ)*, ktoré majú najlepšiu nádej na získanie náhľadu na kriminálne správanie, nápravu a návrat do spoločnosti. Disponujú rodinným zázemím, vzdelaním a majú sociálnu podporu. Výsledky klinických škál sú v norme. V druhej skupine je *George (submisívna)* a *Delta (amorálna)*. Ich klinické škály psychopatická odchýlka, depresia a hypochondria sú zvýšené nad hraničnú normu. Často sa vo výkone trestu odňatia slobody (ďalej v texte len VTOS) stretávajú s disciplinárnymi problémami a je potrebné psychoterapeutické zaobchádzanie. V tretej skupine sú *Foxtrot (múdra z ulice)*, *Charlie (trpká)* a *How (výrazne narušená)*, u ktorých sa nachádzajú výrazne zvýšené klinické škály psychopatická odchýlka, schizofrénia, hypománia a občas paranoja. Celá skupina je pokladaná za veľmi ťažko napravitel'nú a deviantnú a práca s ňou vo VTOS vyžaduje odborníkov.

3 ŠPECIFIKÁ ODSÚDENÝCH ŽIEN V ČESKEJ REPUBLIKE

V Českej republike je aktuálne 25 väzníc, z toho však len 4 väznice poskytujú VTOS pre ženy. Jedná sa o Väznicu a ústav pre výkon zabezpečovacej detencie Opava a Väznicu v Světlej nad Sázavou. V rámci väzníc vo Velkých Přílepech, v Prahe – Řepích – a v Drahoniciach sú vybudované oddelenia pre ženy popri oddeleniach pre odsúdených mužov. Zo štatistík väzenskej služby vyplýva, že počet odsúdených žien každým rokom narastá, aj keď je potrebné prihliadať k určitým poklesom medzi jednotlivými obdobiami. V porovnaní s rokom 2018, keď boli udelené tresty v rozmedzí od 9 mesiacov do 5 rokov stanovené 936 ženám, bolo v roku 2021 odsúdených len 823 žien. Počet žien, ktoré boli v roku 2018 odsúdené na trest 15 a viac rokov, bolo 31, kdežto v roku 2021 ich bolo až 56 (Mäsiarová, 2021).

V rámci tejto diplomovej práce sa pracuje s dátami od participantiek, ktoré sa nachádzali vo výkone trestu vo Světlej nad Sázavou. V roku 2021 bol priemerný denný stav 712 odsúdených žien (Mäsiarová, 2021). Objekt má momentálne obsadenú kapacitu 940 osôb. Väznica zabezpečuje VTOS pre ženy v oddeleniach so všetkými stupňami zabezpečenia – nízkym, stredným, vysokým a zvýšeným stupňom stráženia. Taktiež sa v objekte nachádza oddelenie pre mladistvé odsúdené ženy a ďalšie špecializované oddelenia. Ide o oddelenie pre matky s deťmi od 1 do 3 rokov dieťaťa, pre matky s deťmi do 1 roka odsúdené za zvlášť závažný trestný čin, pre osoby trvalo pracovne nezaraditeľné a pre osoby s poruchou osobnosti či správania (Vězeňská služba České republiky).

3.1 Sociodemografický prehľad odsúdených žien

Výskumy a štatistiky, ktoré sa začali ženám – páchatelkám trestnej činnosti – venovať, vznikajú v podrobnej forme až v posledných rokoch. Ako uvádzajú Marešová et al. (2009) už od 90. rokov minulého storočia sa predpokladali radikálne zmeny vo výskyte kriminality, tak aj zvýšenie kriminality žien, avšak ženám kvôli ich nízkemu celkovému podielu voči mužom bola venovaná vždy len okrajová pozornosť.

Nasledujúce údaje sú získané zo Štatistickej ročenky Väzenskej služby Českej republiky za rok 2021.

Tabuľka 1: Vekové rozpätie odsúdených žien

Vekové rozpätie	Počet odsúdených žien
15 – 19	3
20 – 25	65
26 – 64	1311
≥ 65	32

Na **vekovom rozpätí žien** je možné pozorovať nízky počet odsúdených pod vekovou hranicou 22 rokov a nad hranicou 60 rokov. Najviac žien sa nachádzalo vo vekovej hranici od 30 do 35 rokov, a to 285 žien (Mäsiarová, 2021)

Tabuľka 2: Rodinný stav odsúdených žien

Rodinný stav	Počet odsúdených žien
Registrované partnerstvo	1
Zaniknuté partnerstvo	3
Vdova, vdova – družka	32
Vydatá	154
Družka	231
Rozvedená, rozvedená družka	288
Slobodná	702

Rodinný stav odsúdených žien bol ku 31. 12. 2021 nasledovný: najpočetnejšiu skupinu tvorili ženy bez partnerského vzťahu, rozvedené, slobodné. Z celkového počtu 1411 žien bolo v manželskom vzťahu len 154. To však ešte nemusí znamenať, že pred VTOS v manželstve skutočne žili, poprípade, že majú stabilné rodinné zázemie (Mäsiarová, 2021).

Tabuľka 3: Vzdelanie odsúdených žien

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	Počet odsúdených žien
Zvláštna škola	39
Bez základného vzdelania	6
Nedokončené základné vzdelanie	19
Základná škola	811
Vyučenie bez maturity	317
Vyučenie s maturitou	19
Stredná škola	167
Vyššia odborná škola	5
Vysokoškolské vzdelanie	21

Z hľadiska **dosiahnutého vzdelania** mala viac ako polovica žien ukončenú len základnú školu. Bez vzdelania a nedokončeného základného vzdelania bolo viac ako 20 žien, na čo je potrebné prihliadať pri priamej práci s odsúdenými. Ukončené stredoškolské vzdelanie malo 503 žien. Len 21 žien disponovalo ukončeným určitým stupňom vysokoškolského vzdelania (Mäsiarová, 2021). Je však dôležité poznamenať, že odsúdené ženy nemusia dokladovať potvrdenie o vzdelaní, a preto sa štatistické údaje opierajú len o ich tvrdenie.

Tabuľka 4: Tresty odsúdených žien

Počet vykonaných trestov	Počet odsúdených žien
Prvýkrát vo VTOS	771
Druhýkrát vo VTOS	293
Tretíkrát vo VTOS	134
Štvrtý-, piaty-, šiestykrát vo VTOS	171
Siedmy-, ôsmy-, deviatykrát vo VTOS	33
Desiatykrát a viac	9

Žien, ktoré v roku 2021 prvýkrát vykonávali svoj trest vo väzení, bola viac ako polovica. Až 640 žien z 1411 sa však vo VTOS ocitlo opakovane, niektoré ženy vykonávali dokonca trest po 10-krát (Mäsiarová, 2021). Z toho je možné usudzovať, že recidíva je stále

jeden z hlavných problémov, ktorý zatiaľ nebolo možné vyriešiť ani rôznymi typmi intervencií.

Marešová et al. (2009) sa vo výskume zamerali na ženy, ktoré sa vo VTOS nachádzali prvýkrát. Ich cieľom bolo zmapovať túto problematiku a zaznamenať osobnosť žien v súvislosti s kriminálnym správaním. Podľa ich zistení okolo 50 % žien verí, že sú neprávom odsúdené, a teda si nepriznávajú žiadnu vinu za spáchaný čin. Taktiež sa väčšine prvoodsúdených žien zdá trest neprimeraný a zbytočne dlhý. Svoju budúcnosť vidia pozitívne a veria, že sa do VTOS nikdy nevrátia. To, či mal trest pre ženu zmysel, je podľa výpovedí pracovníkov z prieskumu veľmi ťažké určiť. Podľa pracovníkov však vo väčšine prípadov ženy odchádzali rovnaké, ich správanie sa nezlepšilo ani výrazne nezhoršilo.

Tabuľka 5: Trestné činy odsúdených žien

Trestné činy	Počet odsúdených žien
Krádež	599
Podvod	170
Neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku	165
Zanedbanie povinnej výživy	138
Marenie úradného rozhodnutia	135
Vražda	107

Tabuľka poukazuje len na najpočetnejšie zastúpené trestné činy páchané ženami v roku 2021. Viac ako 20 trestných činov tu nie je prezentovaných. Marešová et al. (2009, s. 205) uvádzajú, že trestná činnosť prvoodsúdených žien zahŕňa štyri hlavné oblasti „protispoločenského jednání: trestné činy proti majetku (podvody a krádeže), trestné činy násilné – predovšetkým loupeže páchané ve spolupachatelství, dále následovaly vraždy a nedovolená manipulace s omamnými a psychotropními látkami“.

3.2 Výkon trestu odňatia slobody ako záťažová situácia

Stres je možné definovať ako „*fyziologicalkou odpoveď organizmu na nadmernou záťaž neúnikového druhu, ktorá vede ke stresovej reakcii*“ (Hartl & Hartlová, s. 555). Človek sa počas svojho života dostáva do rôznych situácií, v ktorých je dôležité prekonať určité úlohy a problémy. Tieto úlohy je možné rozdeliť na biologické, vzdelávacie, vzťahové a sociálne. Sú nimi napríklad začleňovanie sa do skupiny rovesníkov, prekonanie strachu z intímneho vzťahu, hľadanie práce, začiatok štúdia na škole a mnohé ďalšie. Každá zo situácií so sebou prináša pozitívne, ale aj negatívne pocity. Typickými emóciami, ktorými organizmus reaguje na stresovú záťaž, sú strach, úzkosť, smútok a hnev. Pokiaľ sa človek s nimi nevyrovná „zdravými, fungujúcimi“ spôsobmi, môže zvoliť negatívne stratégie. Jednou z nich je práve užívanie návykových látok (Nakonečný, 2015). Pokiaľ sa človek dostane do vážnej situácie, v ktorej prestávajú fungovať jeho základné adaptačné mechanizmy v jeho prirodzenom prostredí, je možné hovoriť o náročnej (stresovej) situácii. Tá nastáva často pri okolnostiach, ako je strata rodinného príslušníka alebo blízkej osoby, dlhotrvajúcej krízy, prírodnej katastrofy, pri diagnostikovaní chronickej choroby a tiež pri strate slobody (Kopecká, 2011). Stresor je opisovaný ako negatívny aspekt, ktorý znižuje alebo inak ovplyvňuje kvalitu života človeka. Môže ísť o rôzne podnety, ktorým človek prisudzuje vážnosť, a ktoré komplikujú bežné fungovanie (Praško & Prašková, 2001). To, ako človek v živote prijme stresor, ovplyvňuje jeho subjektívny pohľad, stav, naučené stratégie zvládania stresu (copingové stratégie), jeho osobnostné rysy a prežitie skúsenosti. Negatívnymi dopadmi stresorov sú emočné zmeny, rozladenosť, somatické zmeny ako únava a bolesť, zmeny v správaní (averzia, agresia). Medzi najťažšie zmeny sa radia poruchy duševného zdravia, kedy sa môže u jedinca vyvinúť depresívna symptomatika, psychotická reakcia a iné (Paulík 2012, 2017). Niektoré stresory môžu byť natoľko záťažujúce, že u človeka zmenia jeho naučené správanie a reagovanie, aby sa dokázal novej situácii prispôbiť. Vágnerová (2014) opisuje typický jav vyskytujúci sa vo väzenskom prostredí, a to získavanie a upevňovanie nových vzorcov správania, ktoré sú potrebné na adaptáciu na nové prostredie. Tým sa zároveň mení nielen správanie, ale aj myslenie a emočné prežívanie jedinca. Následkom toho často býva neschopnosť plynulého návratu do spoločnosti.

Okrem copingových stratégií má na zvládanie stresovej situácie vplyv aj frustračná tolerancia každého z nás. Tá udáva, ako veľmi je človek voči danej frustrujúcej udalosti odolný (Nakonečný, 2011). Uväznenie je bez diskusie situácia, v ktorej človek frustráciu

prežíva. Frustráciou sa rozumie stav, kedy sú človeku odoprené alebo znemožnené kroky k tomu, aby dosiahol uspokojenie určitej potreby či cieľa. Pociťujeme ju ako stratu nádeje, sklamanie alebo zlosť v situácii, keď nie sú dostatočne uspokojené požadované potreby (Vágnerová, 2014). V situácii, keď musí jedinec akceptovať stratu jeho slobody, súkromia, zázemia a doterajších návykov, je tento pocit častý. Vo väzenskom prostredí je možné nájsť všetky druhy frustrácie, ktoré majú negatívny vplyv na človeka, jeho prežívanie a ďalší vývoj. Jedná sa o biologickú depriváciu (nedostatok stravy, spánku, sexu,...) a ďalších aspektov, ktoré sú dôležité pre uspokojenie telesných potrieb. Ďalej ide o podnetovú depriváciu vyznačujúcu sa nedostatkom stimulov. S tým je spojená kognitívna deprivácia, pri ktorej nie je dostatočne stimulovaný rozvoj kognitívnych funkcií, učenia, premýšľania a získavania nových informácií. Citová deprivácia môže závažným spôsobom ovplyvniť začlenenie jedinca do spoločnosti. Podieľa sa na nej nedostatočný či žiadny vzťah s osobou poskytujúcou starostlivosť v detstve a citové strádanie v dospelosti. Posledným typom deprivácie je sociálna, ktorá sa vyznačuje obmedzeným kontaktom s inými ľuďmi (Vágnerová, 2014).

Útek od spomenutých javov môže mať rôzne formy od agresie, apatie, až po veľmi časté a dlhotrvajúce denné snenie, ktoré môže odsúdenej dodať aspoň falošný pocit uspokojenia.

3.3 Odsúdené ženy a rola matky

Je potrebné rozlišovať odsúdené ženy, ktoré sú matkami, ale trest spolu s dieťaťom nevykonávajú, od žien, ktoré sú vo väzení spolu s ním. Taktiež záleží, či sa matka pred nástupom do VTOS o dieťa riadne starala, alebo dieťa umiestnila do inej náhradnej starostlivosti, a teda v jej živote nebolo prítomné.

To, že žena disponuje rolou matky, je jednou z najväčších odlišností pri práci s ňou. Biedermanová (2017) uvádza, že k tejto skutočnosti prihliadajú samotné väznice, tak aj jednotliví zamestnanci pri správnom zostavovaní programu zaobchádzania. Ako opisujú Raszková a Hoferková (2014), pokiaľ sa žena rozhodne svoj trest absolvovať spolu s dieťaťom, odsúdené matky s deťmi vo veku do troch rokov majú prispôbené podmienky k tomu, aby mohla prebiehať ich nepretržitá starostlivosť o dieťa. Pred samotným umiestnením je potrebné predložiť posudky doktorov, klinického psychológa a orgánu sociálnej právnej ochrany detí. Vždy je potrebné prihliadať na najlepší záujem dieťaťa. Celý povinný program zaobchádzania je zostavený tak, aby vyhovoval celodennej starostlivosti

o dieťa. Matka je povinná dbať na to, aby dieťa malo uspokojené všetky biologické, psychologické aj sociálne potreby.

Pre diplomovú prácu je však dôležité sústrediť sa aj na matky, ktoré VTOS spolu s dieťaťom neabsolvujú a musia si zvyknúť na obmedzený kontakt s ním. Matkám vo väzení sa venuje niekoľko stoviek rôznych výskumov zameraných na ich prežívanie, kontakt s dieťaťom a návrat do spoločnosti. Baldwinová (2017) uvádza, že odsúdené matky sú postavené do situácie, keď nie sú schopné vykonávať rolu matky tak, ako to spoločnosť vyžaduje. Podľa všeobecnej mienky sú matky „dobré“ a „dieťa nikdy neopúšťajú“. To má vplyv na vnímanie ich vlastnej identity. Okrem toho, nie všetky matky majú možnosti byť s deťmi v pravidelnom kontakte (napríklad formou telefónu), čo vplýva na ich vzájomný vzťah. Mignonová a Ransfordová (2012) sa vo svojej práci venujú udržiavaniu vzťahu matky s jej dieťaťom. Najviac využívaným spôsobom je kontakt cez telefón či korešpondenciu, kde matky môžu s deťmi riešiť aktuálnu situáciu. Odsúdené sa väčšinou zhodli na tom, že im záleží hlavne na bezpečí a pohodlí ich detí v dočasnej starostlivosti, kde sa nachádzajú. Niektoré matky sa však stretávajú s neústretoivosťou zo strany pestúnov a často im býva zamedzený kontakt s dieťaťom. To v nich vzbudzuje negatívne emócie a myšlienky, pretože nemajú aktuálne informácie o svojich deťoch.

Baldwinová (2017), Loperová (2006) a Mignonová a Ransfordová (2012) sa zhodujú, že pravidelný kontakt dodáva ženám pocit participácie na ich výchove a fungovaní domácnosti. Pomáha im prekonať dlhý čas odlúčenia a dáva im nádej k pozitívnemu návratu domov a pocitu životnej stability.

Loperová (2006) vo svojom výskume porovnávala odsúdené matky (350) s bezdetnými odsúdenými (166). Rozdiel vnímala v kriminálnych činoch, za ktoré vykonávali trest. Matky častejšie páchali majetkovú trestnú činnosť a činy spojené s drogovou problematikou. Bezdetné ženy naopak častejšie páchali násilnú trestnú činnosť vrátane vražd. Obe skupiny však nevykazovali žiadne rozdiely v adaptácii na uväznenie. Celkovo neboli zistené žiadne významné rozdiely medzi skupinami ani v ich emočnom prežívaní, psychických ochoreniach či v množstve konfliktov vzniknutých vo väzení. Rozdiel však vykazovali matky medzi sebou, podľa toho, ako prežívali svoju materskú rolu. To malo vplyv na úroveň ich rodičovského stresu. Baldwinová (2017) hovorí o tom, že matky často cítia pocity viny a hanby, ktoré pretrvávajú aj po opustení väznice. V najťažších prípadoch matky zažívajú dlhodobý stres, upadajú do depresí a premýšľajú nad samovraždou.

Houcková a Loperová (2002) skúmali problematiku rodičovského stresu 362 odsúdených matiek. K získaniu dát využili dotazník BSI (Brief sympom inventory) a väzenské záznamy. Ukázalo sa, že odsúdené matky vykazovali známky vyššieho emočného a rodičovského stresu ako matky na slobode. Stres je spojený predovšetkým s ich pocitom rodičovskej nekompetencie, úzkosťou, depresívnou symptomatikou a somatizáciou. Uväznené matky zažívali väčší strach o svoje deti aj pre zníženú možnosť kontaktu s nimi.

3.4 Odsúdené ženy a návykové látky

Špecifickou skupinou odsúdených žien sú jednoznačne užívateľky návykových látok. Návykové látky sú jedným z diskutovaných aspektov, ktoré na jednej strane ovplyvňujú kriminálne správanie jedinca, na strane druhej jeho priebeh VTOS a následný návrat do spoločnosti. Je potrebné rozlíšiť, aké skúsenosti majú ženy s drogami, ako dlho ich užívajú a či aj ich trestné činy súvisia s návykovými látkami. Americká spoločnosť pre liečbu závislostí (ASAM) definuje závislosť ako chronické ochorenie, ktoré vzniklo súbehom genetických, biologických a sociálnych príčin. Závislý človek sa vyznačuje poruchou kontroly svojho správania, neovládateľným bažením po danej látke a nevhodnými emočnými reakciami na aktuálne životné situácie (American Society of Addiction Medicine, 2019).

Dolan et al. (2007) v staršom výskume poukazujú na fakt, že s drogami má skúsenosť od 50 % (európske väznice) po 80 % (americké väznice) odsúdených osôb. Petroš (2006) však reflektuje skutočnosť, že aj po uväznení veľká časť užívateľov v abúze pokračuje, alebo sa naučí drogy užívať rizikovejšie ako pred samotným uväznením. Len malá časť užívateľov obmedzí návykové látky vo VTOS úplne.

V roku 2021 narástol počet odsúdených osôb (mužov aj žien) závislých na návykových látkach skoro o 10 %, čo predstavuje 1000 osôb. Počet závislých odsúdených je v Českej republike z dlhodobého hľadiska naďalej približne rovnaký. Čo sa týka trestnej činnosti, z 1411 odsúdených žien bolo 222 súdených za trestné činy spojené s návykovými látkami. Najpočetnejším (174) trestným činom bola neoprávnená výroba, dovoz, vývoz a sprostredkovanie návykovej látky (Mäsiarová, 2021). Blatníková et al. (2014) a Trávníčková (2001), ale aj Rotgers (1999) sa zhodujú, že úzus návykových látok môže zvyšovať riziko kriminálneho správania. Štatistiky dokazujú, že osoby trpiace závislosťou páchajú trestnú činnosť vo vyššej miere. Často ide o majetkovú kriminalitu – krádeže

na získanie financií, jedla, oblečenia, drog atď. Závislé osoby taktiež vo väčšej miere pochádzajú z dysfunkčných rodín, kde sa delikventné správanie vyskytuje častejšie, pretože sa s ním stretávajú v podstate od detstva.

Aj vo väzenskom prostredí je potrebné rozlíšiť, s akým typom užívateľky pracujeme a ako veľmi je rozvinutá závislosť. To môže zamestnancom pomôcť pri správnej motivácii a intervencii. Hanson et al. (2015) uvádzajú jednu z najrozšírenejších typológií užívateľov. Tú si môžeme predstaviť ako kontinuum, kde sa na jednej strane nachádzajú užívatelia – experimentátori. Typickými zneužívanými látkami sú alkohol, tabak, marihuana, lieky na predpis alebo halucinogény. Experimentátor si je vedomý rozdielu medzi kontrolovaným užívaním drogy a chronickou závislosťou, preto má pevne stanovené hranice, kedy a ako bude drogy užívať. Na opačnej strane kontinua sa nachádzajú kompulzívni (nutkaví) užívatelia. Drogu potrebujú neustále a vo väčších množstvách. Nedokážu drogy užívať za účelom rekreácie (ako napríklad experimentátori). Vo väčšine prípadov sa užívaním snažia uniknúť pred psychickými problémami (depresie, úzkosti, traumatické spomienky, potlačená sexuálna orientácia a iné). Nutkaví užívatelia často pochádzajú z dysfunkčného rodinného prostredia a majú problémy so zákonom. Medzi experimentátormi a nutkavými užívateľmi sa nachádzajú tzv. „floaters“/„chippers“. Tí sú podobní experimentátorom, užívajú drogy v menších dávkach podľa príležitosti. Často sa pohybujú medzi inými užívateľmi, ktorých drogy konzumujú, a sami nemajú vlastné zásoby drog. Drogy využívajú na zmiernenie napätia, alebo ako únik pred problémami. Preslová a Maxová (2009) píše, že u žien vzniká závislosť oveľa rýchlejšie už po menších a sporadických dávkach. Zároveň je ich závislosť prepojená s rolou materstva, a preto im na slobode nemusí byť vo väčšine prípadov poskytnutá taká pomoc, akú potrebujú, napr. možnosť dlhodobej liečby.

Väzenská služba ČR má niekoľko druhov intervencií, ktoré je možné pre užívateľov zvoliť. Protidrogová politika je realizovaná prostredníctvom Plánu činnosti Väzenskej služby v oblasti protidrogovej politiky. Vo väzniciach sa potom samotné intervencie realizujú prostredníctvom poradne drogovej prevencie, na oddeleniach bezdrogovej zóny či bezdrogovej zóny s terapeutickým zaobchádzaním, alebo na špecializovaných oddeleniach pre užívateľov drog (dobrovoľná liečba, ochranné liečenie a pod.). Ďalej väznice ponúkajú rôzne terapeutické skupiny a individuálne terapie (Zeman, 2019).

Houserová (2020) vo svojom fenomenologicky prevedenom výskume zameranom na odsúdené ženy – užívateľky – zistila, že respondentky vnímali svoje uväznenie pozitívne predovšetkým z dôvodu abstinencie, zlepšenia zdravotného stavu a zamerania sa na lepšiu

budúcnosť. Ženy využili ponúknutú pomoc a získali motiváciu k návratu do spoločnosti. Vďaka abstinencii dokázali získať reálnejší pohľad na svoje doterajšie konanie a plánovanie.

Ako uvádza Marešová et al. (2009) ženy vo VTOS, ktoré vykazujú drogovú závislosť, sa osobnostne líšia od neužívateľiek. Nie sú sociálne zrelé a ich spôsob života vplýval na intelekt, ktorý je často podpriemerný alebo priemerný. Tieto ženy tiež vykazujú nižšiu frustračnú toleranciu, vyššiu agresivitu a jednoduchšiu ovplyvniteľnosť inými osobami, než ženy, ktoré sa s drogami nikdy nestretli.

3.5 Násilie a trauma v živote odsúdených žien

Staňková et al. (2014, s. 13) uvádzajú, že „*násilná kriminalita bezpochybně patří mezi nejzávažnější druhy kriminality. Její závažnost spočívá v tom, že pachatelé útočí na základní hodnoty člověka, na jeho život a zdraví... na lidskou důstojnost a svobodu...*“. Obeťami násilných trestných činov žien sú vo väčšine prípadov ich manželia alebo rodinní príslušníci (Heretik, 2012).

Ženy však nemusia byť len páchatelkami tejto trestnej činnosti. Ako dokladajú výskumy, často sú práve ženy už od detstva v oveľa väčšej miere obeťami násilia.

Násilné konanie a týranie medzi blízkymi osobami označujeme ako domáce násilie. Odohráva sa v spoločnej domácnosti a obeťou môže byť partnerka, partner, deti i seniori. Páchatel násilia udržuje obeť v strachu a má nad ňou kontrolu (Čech, 2011). Následky dlhotrvajúceho násilia postihujú celú osobnosť človeka od jeho telesnej stránky až po vznik psychických problémov. Jeden z najzávažnejších dopadov je traumatizácia človeka.

Trauma je výsledkom veľmi náročného zážitku (zážitkov), ktorý jedinec nedokáže spracovať, a tým je narušená štruktúra osobnosti a psychická rovnováha. Človek stráca kontrolu nad svojim prežívaním a emóciami, reakciami a pociťuje silnú bezmocnosť, hnev, strach a zúfalstvo (Mareš, 2012; Wirtz, 2005). Vo všeobecnosti sa traumatické udalosti rozdeľujú do dvoch skupín. Do prvej skupiny sa radia prírodné katastrofy. Druhá skupina opisuje udalosti zapríčinené inou osobou (týranie, znásilnenie, útok,...). Tie sú často vnímané viac traumatizujúco z dôvodu úmyselného ublíženia (Kohoutek & Čermák 2009).

Výsledky štúdií potvrdzujú, že odsúdené ženy sú od útleho veku častejšími obeťami domáceho násilia, týrania a zneužívania než muži. Altintas a Bilici (2018) zhrňujú, že ženy vo viacerých prípadoch pochádzajú z rodín, v ktorých sa vyskytlo psychiatrické ochorenie, alebo samé týmto ochorením trpia (až o 30 % viac ako odsúdení muži). Tiež odhalili súvislosť medzi traumou z detstva (sexuálne zneužitie, násilie), dysfunkčnou rodinou

a psychiatrickými ochoreniami s následnou trestnou činnosťou. Podobné výsledky publikovali aj McClellanová et al. v roku 1997. Zaoberali sa 1030 mužmi a 500 ženami z väzenia v Texase. Ich výsledky naznačujú významné rozdiely medzi skupinami. Ženy sa v detstve stretávali s väčším počtom problémov (zneužívanie, týranie) než muži. Zároveň viac ako polovica žien zažila v detstve určitú formu týrania, znásilnenie a depriváciu. Väčšinou išlo o zážitky spojené s primárnou rodinou. Ženy následne vo väzení vykazovali vyššiu mieru depresie a celkové problémy s duševným zdravím. Karatzian et al. (2017) vo svojom výskume predpokladali vzťah medzi traumou v detstve, následnou posttraumatickou stresovou poruchou (PTSD) a kriminálnym správaním v dospelosti. Až 91 % z 89 odsúdených žien uviedlo traumatickú udalosť nielen v detstve, ale aj v dospelosti. Viac ako 58 % z nich spĺňalo kritéria pre PTSD. Podľa výsledkov ženy, ktoré zažili v detstve opakované týranie, zneužitie či inú formu násilia, majú väčšiu pravdepodobnosť, že v dospelosti spáchajú závažnú trestnú činnosť. Preto autori navrhujú kvalitnejšie psychologické intervencie vo výkone trestu, ktoré môžu ženám pomôcť traumatické udalosti spracovať. Stabilizácia, príležitosť k ventilácii emócií a spracovanie traumy môže dopomôcť k lepšiemu návratu do spoločnosti. Nezaručujú však zníženie recidívy.

Podobné skúsenosti zažili aj ženy v európskych väzniciach. V Škótsku až 80 % odsúdených vykazovalo problémy s duševným zdravím a najmenej 50 % bolo obeťou sexuálneho zneužitia. V Anglicku bolo 50 % žien obeťou domáceho násilia a 33 % zažilo sexuálne zneužívanie v detstve. Vo Fínsku 75 % odsúdených bolo obeťou domáceho násilia. V Nemecku je to približne až 70 % takýchto žien (MacDonald, 2013).

Následkami a prejavmi prežitých traumatických udalostí sa zaoberali Howardová et al. (2016). Uvádzajú, že automutilačné správanie je medzi odsúdenými ženami veľmi rozšírené a má súvislosť s prežitými traumami v minulosti. Odsúdené regulujú svoje emócie pomocou rezania, nadužívania liekov, škriabania a pálenia sa. Celkovo 85 % žien, u ktorých dochádza k sebapoškodzovaniu, prežilo v detskom veku traumy – najmä emočné a fyzické zanedbávanie, sexuálne zneužitie či týranie.

4 VÝSKUMY K DANEJ PROBLEMATIKE

V psychológii sa v posledných rokoch výskumom denného snenia zaoberali rôzne odvetvia z kognitívneho, neurovývojového, pedagogického i klinického hľadiska (Seli et al., 2016). Tak, ako bolo prezentované v prvej kapitole, väčšina z nich sa zaoberá opisom obsahov, frekvenciou a dopadmi denného snenia. Niektoré výskumy sa venujú špecifickým témam, ako je spojitosť medzi traumou a maladaptívnym denným snením v dospelosti. Iné sú zamerané na denné snenie konkrétnych skupín (medzi kreatívnymi jedincami, vysokoškolskými študentmi i osobami s psychiatrickým ochorením). Podobne boli v druhej a tretej kapitole prezentované vybrané výskumy vzťahujúce sa k problematike ženskej kriminality a konkrétnych tém vyskytujúcich sa v živote odsúdených žien.

Nebolo však možné nájsť výskumy zaoberajúce sa priamo problematikou denného snenia odsúdených žien. Preto budú v tejto kapitole prezentované výskumy, ktoré sa tejto problematiky dotýkajú, alebo podľa nášho názoru s ňou určitým spôsobom súvisia.

Sú nimi výskumy zaoberajúce sa vzťahom medzi denným snením a **citovým prežívaním**. Shrimpton et al. (2017) sa zamerali na denné snenie zdravej populácie a jeho spojitosť s vlastným prežívaním. Respondenti, ktorí reálne vnímajú vlastnú osobu, vykazovali pozitívne a konštruktívne obsahy myšlienok. Naopak jedincom s kritickým sebahodnotením sa v myšlienkach vo väčšej miere objavovali úzkostné fantázie, agresívne obsahy či zlyhania. Ako uvádza Záhorská (2016) adolescenti využívajú denné snenie ako určitú formu kompenzácie. Denné sny ich motivujú ku konaniu, inšpirujú ich a pomáhajú im v rozhodovaní. Ďalej uvádza, že pokiaľ adolescenti pociťujú zlú náladu, obsahy snov sú väčšinou negatívne, a preto si pre zlepšenie nálady cielene vyvolávajú pozitívne predstavy. Said (2022) sa vo výskume venoval dôsledkom samoväzby a izolácie na psychické prežívanie odsúdených mužov a tomu, ako si udržiavajú psychickú pohodu. Odsúdení vo veľkej miere nezažívali pozitívne emócie, pocit angažovanosti ani zmysluplnosti. K dosiahnutiu týchto vecí často používali predstavivosť a únik k dennému sneniu. Cielene si predstavovali pozitívne aj kreatívne obsahy, ktoré im dodávali pocity šťastia a zmyslu.

Na predošlú problematiku výskumov je možné voľne nadviazať s prieskumami zaoberajúcimi sa **obrannými mechanizmami** odsúdených osôb. Obranné mechanizmy pomáhajú odsúdeným vyrovnáť sa a adaptovať na väzenské prostredie, ale nie sú s denným snením priamo spojené. Wright et al. (2016) si ako hlavný cieľ zvolili opísať základné

obranné mechanizmy, ktoré využívajú muži odsúdení na doživotie. Zo začiatku odsúdení hovoria o šoku z uväznenia či vtieravých spomienkach, no postupne sa u nich prejavujú tri hlavné mechanizmy: popieranie, sublimácia a potlačenie. Dané obrany sú najrozšírenejšie a pomáhajú prekonať fakt, že človek strávi celý život vo väzení. Negy et al. (1997) sa pokúsili identifikovať obranné mechanizmy 153 žien vo väzení s minimálnym stupňom stráženia v Texase. Identifikovanými mechanizmami, ktoré ženám pomáhajú znižovať úzkosti a depresívne pocity, sú: aktívny postoj k problému, špecifické plánovanie budúcich krokov, prehodnotenie situácie a následná reakcia, redefinovanie a reinterpretácia stresujúcich udalostí na pozitívne spomienky či akceptácia. Naopak psychické stiahnutie sa a popieranie prinášalo ženám úzkostné až depresívne stavy.

Niektoré z vymenovaných mechanizmov je možné podľa nášho názoru prepojiť s denným snením, konkrétne plánovanie a reinterpretácia spomienok. Autori sa však k týmto mechanizmom podrobne nevyjadrili.

Výskum Somera a Herscu z roku 2017 bol zameraný na **maladaptívne denné snenie** bežnej populácie. Tento typ snenia je nevhodná copingová stratégia pomáhajúca vyrovnať sa so stresom, úzkosťou a nemožnosťou kontroly nad situáciou tým, že sa osoba stiahne do svojej fantázie a zanedbáva každodenné povinnosti. Autori zistili, že trauma z detstva, sociálna úzkosť a závislosť na fantázii súvisia s maladaptívnym denným snením. Najsilnejším predpokladom k vzniku maladaptívneho snenia je však závislosť človeka od fantázie a nadmerné pohltie vymyslenými predstavami. Somer (2002) píše, že častými obsahmi maladaptívneho snenia sú násilné a sexuálne predstavy, kontrola nad inými, idealizácia samého seba či predstavy uväznenia a následného úteku.

S obsahmi denného snenia súvisí aj problematika sexuality. Jůzl a Slováková sa v roku 2012 zamerali na sexualitu žien vo VTOS vo väzení v Svetle nad Sázavou. Spolu 339 respondentiek v dotazníkovom prieskume odpovedalo na otázky venujúce sa ich sexuálnemu životu pred nástupom, ale aj počas výkonu trestu. Autori predpokladajú, že uväznené ženy je potrebné vnímať ako osoby, ktorým je prirodzená možnosť sexu odoprená, a preto musia svoje potreby, túžby a predstavy modifikovať. Pred nástupom do VTOS respondentky uvádzali pravidelný sexuálny styk (niekedy i denne) a štvrtina z nich mala sexuálnu skúsenosť so ženou. Vo VTOS im k uspokojeniu potrieb pomáhajú lesbické vzťahy či masturbácia spojená s erotickými predstavami. V nich sa najviac vyskytuje partner odsúdenej. Niektoré ženy však vykazovali veľkú fantáziu a predstavovali si rôzne sexuálne situácie s vymyslenými osobami.

Beit-Hallahmi (1971) predpokladal, že násilní vězni s velkým počtem disciplinárnych priestupkov vykazujú väčšie množstvo agresívnych obsahov v predstavách než nenásilní odsúdení. Tiež predpokladal koreláciu medzi agresívnymi a sexuálnymi fantáziami pri všetkých 65 respondentoch. Výsledky potvrdili koreláciu medzi obsahmi predstáv. Predpoklad, že agresívne obsahy vplyvajú na disciplínu väzňov, sa nepotvrdil.

Vzťah medzi **agresivitou** a denným snením podporujú aj výsledky Záhorskej (2016). U adolescentov boli agresívne obsahy jednými z najfrekvencovanejších prvkov denného snenia. Agresia v snoch bola vo väčšine prípadov smerovaná k okoliu a až potom proti vlastnej osobe. Hosie et al. (2022) skúmali pri 29 odsúdených mužoch vzťah medzi nácvikom agresívnych situácií v predstavách, prežívaním a následným agresívnym správaním. Nácvik či predstavivosť agresívneho konania sa v štúdiu spojovali s rumináciou (repetitívnymi myšlienkami zameranými na hnev, odplatu či plánovanie agresívnej reakcie). Silné ruminujúce myšlienky s agresívnym obsahom môžu zvyšovať agresívne správanie odsúdených. Výsledky štúdie odhalili vzťahy medzi danými premennými a naznačujú, že frekvencia, s akou daný jedinec premýšľa nad agresívnymi scénármi, ovplyvňuje jeho agresívne správanie. Práve frekvencia predstáv by mala byť hlavným faktorom poukazujúcim na pravdepodobnosť agresívneho správania a mala by byť podľa autorov využitá k hodnoteniu rizika násilnosti odsúdených mužov.

VÝSKUMNÁ ČASŤ

5 VÝSKUMNÝ PROBLÉM

Vzhľadom na to, že daná problematika nie je doposiaľ na českom území spracovaná a zároveň výsledky z daného prieskumu môžu pomôcť pri zlepšení priamej práce s odsúdenými ženami, je podľa nášho názoru dôležité definovať a opísať denné sny odsúdených žien.

Teoretická časť práce obsahuje rôzne domáce a zahraničné výskumy, ktoré do určitej miery súvisia s danou problematikou, nie sú však priamo zamerané na stanovenú tému diplomovej práce. Je možné pozorovať, že oblasť denného snenia žien vo VTOS nie je dostatočne (ba vôbec) prebádaná. Počas výkonu mojej profesie vychovávateľky vo VTOS sa pravidelne stretávam s osudmi odsúdených žien a s ich každodennou rutinou. Sama som mala možnosť pozorovať, koľko času a energie sú ženy ochotné venovať dennému sneniu, myšlienkam a predstavám, ktoré im pomáhajú vyrovnať sa so stratou slobody. Odsúdené ženy však svoje sny často nezdieľajú so zamestnancami, i keď by práca s dennými snami ženám mohla v určitom ohľade pomôcť. Aj z tohto dôvodu sme sa rozhodli venovať problematike denného snenia odsúdených žien.

Aké sú najčastejšie obsahy denných snov? Koľko času sú ženy ochotné svojim predstavám venovať? Majú obsahy snov spojitosť s rôznymi aspektami, ako sú drogy či materstvo? Ako ženy denné sny vnímajú a čo im prinášajú?

Pokiaľ lepšie porozumieme všetkým stanoveným otázkam, je možné získať konkrétne informácie, ktoré môžeme využiť v terapeutickej, ale aj voľnočasovej intervencii s odsúdenými ženami. Výskumný prieskum by mal predovšetkým priniesť obsah snov, prínosy, ktoré v dennom snení odsúdené ženy vidia, frekvenciu snenia, ale tiež spojitosť medzi vymedzenými faktormi.

5.1 Cieľ výskumu, výskumné otázky a štatistické hypotézy

Hlavným cieľom výskumu je opísať a objasniť denné snenie odsúdených žien. Ďalším cieľom je zistiť, či majú určité faktory vplyv na denné sny, ich frekvenciu a obsahy.

Stanovené výskumné otázky:

VO1: Aké sú obsahy denného snenia odsúdených žien?

VO2: Ako často a v akých situáciách odsúdené ženy počas dňa snívajú?

VO3: Čo denné snenie prináša odsúdeným ženám?

VO4: Čo si odsúdené ženy myslia o dennom snení?

Stanovené štatistické hypotézy:

H1: Existuje rozdiel medzi užívateľkami a neužívateľkami návykových látok v typoch denného snenia.

H2: Existuje rozdiel medzi matkami a bezdetnými odsúdenými ženami v typoch denného snenia.

H3: Existuje rozdiel medzi prvotrestanými a viactrestanými odsúdenými ženami v typoch denného snenia.

6 TYP VÝSKUMU A POUŽITÉ METÓDY

6.1 Design výskumu

Pre daný prieskum bol zvolený zmiešaný výskumný design, ktorý stojí na kombinácii princípov kvalitatívnej a kvantitatívnej metodológie. Johnson et al. (2007) definujú zmiešaný prístup ako typ výskumu, ktorý v sebe kombinuje aspekty kvalitatívneho a kvantitatívneho prístupu pri zbere dát, ich analýzy či záverečné techniky. Ako dopĺňa Creswell a Tashakkori (2007) zmiešaný design je metóda poznania, ktorá by mala prispieť k lepšiemu a dôkladnejšiemu pochopeniu stanovenému výskumnému problému. Konkrétne bol využitý sekvenčný (dvojfázový) model, pri ktorom sa ako prvá realizuje kvalitatívna fáza výskumného prieskumu a potom nasleduje kvantitatívna fáza (poprípade v opačnom poradí) (Creswell, 1995).

Pre zmiešaný design som sa rozhodla z dôvodu špecifického výskumného problému pre možnosť rozšíreného spracovania výsledkov. Konkrétne pre zber dát bola využitá kvalitatívna metóda – štruktúrovaný rozhovor. Pre vyhodnotenie dát bola použitá kvalitatívna metóda – tematická kvalitatívna analýza – a kvantitatívne metódy – deskriptívny popis špecifických aspektov participantiek a štatistické overovanie hypotéz pomocou testu MANOVA (multivariačná analýza rozptylu).

6.2 Metóda získavania dát

Potrebné dáta k získaniu výsledkov výskumu boli zozbierané pomocou štruktúrovaných rozhovorov. Ako uvádza Hendl (2012) participantia odpovedajú na presne formulované otázky. Tento typ rozhovoru je síce menej pružný, no využíva sa práve pre jeho možnosť minimalizácie kladenia rozličných otázok v priebehu jednotlivých rozhovorov. Tým sa znižuje pravdepodobnosť, že sa zozbierané dáta budú od seba tematicky odlišovať.

K tomuto druhu metódy som pristúpila z dvoch dôvodov. Pološtruktúrovaný rozhovor by mohol otvoriť množstvo rozličných tém, ktoré by neboli pre výskum aktuálne dôležité, a rozhovory by mohli trvať dlhšie. Naopak dotazník by v tomto prípade nesplnil účel, pretože odsúdené ženy by nemuseli porozumieť otázkam, nebolo by možné bližšie vysvetliť danú tematiku a prispôbiť výrazy tak, aby boli zrozumiteľné pre všetkých.

Zároveň by bolo možné, že by ženy nevypísali všetky druhy denných snov, ktoré sa im v predstavách odohrávajú.

Dáta boli zbierané počas mesiaca október v roku 2022, priamo v priestoroch väznice. Dáta som sa snažila zozbierať len v rámci malého počtu dní, pretože skupina odsúdených žien je veľmi špecifická a informácie sa v nej šíria veľmi rýchlo. Chcela som docieľiť to, aby sa participantky nedozvedeli pred samotným rozhovorom tému či otázky, ktoré sa ich budeme pýtať. Dĺžka rozhovorov sa pohybovala v časovom intervale od 30 do 45 minút. Odpovede boli zaznamenané priamo do šablóny rozhovoru. Diktafón nebolo možné použiť a tiež by ho nebolo vhodné zvoliť z dôvodu, že by účastníčky prieskumu neboli ochotné rozprávať na záznamové zariadenie.

Otázky boli stanovené na základe analýzy dostupných zdrojov zaoberajúcich sa podobnou problematikou. Zámerom bolo získať odpovede na stanovené výskumné otázky.

Rozhovor bol rozdelený na dve časti. Prvá časť bola zameraná na základné informácie o participantkách, konkrétne na vek, deti, trestnú činnosť, skúsenosti s návykovými látkami, rodinné zázemie z detstva a skúsenosť s domácim násilím. Otázky z druhej časti boli orientované na problematiku denného snenia. Stanovila som päť hlavných okruhov: obsahy denných snov, prínosy denných snov, frekvencia snenia, situácie vyvolávajúce snenie a názory o dennom snení.

Jednotlivé okruhy pozostávali z 2 – 4 otázok. Osnova rozhovoru priniesla potrebné informácie k vyhodnoteniu prieskumu. Nájdete ju v prílohe.

6.3 Etické hľadisko a ochrana súkromia

V priebehu výskumu a jeho spracovania boli dodržiavané etické pravidlá stanovené Etickým metakódexom či Etickým kódexom psychologickéj profesie od Českomoravskej psychologickéj spoločnosti (2017). Dané pravidlá sa tiež nachádzajú v publikácii *Etika pro evropské psychology* z roku 2010. Snažili sme sa o maximálne dodržiavanie princípu rešpektu, ktorý stanovuje právo osoby na súkromie a dôvernosť predaných informácií a na rozhodnutie osoby, ktoré informácie chce zdieľať (Českomoravská psychologická spoločnosť, 2017; Lindsay, Koene, Øvreeide, & Lang, 2010).

Na začiatku rozhovoru bol participantkám zrozumiteľne predstavený zámer diplomovej práce a vysvetlená hlavná teoretická problematika. Všetky odsúdené ženy následne ústne súhlasili s účasťou na prieskume a so zapisovaním si jednotlivých odpovedí

do záznamových hárkov. Participantky boli tiež ubezpečené, že k výskumu nie sú potrebné ich údaje, ako meno a priezvisko, a preto bude dodržaná ich anonymita. Zaujímavé bolo zistenie, že väčšine participantiek (obzvlášť tým, ktoré sa vo VTOS nachádzali opakovane) by uverejnenie ich mena či osobných informácií neprekážalo. Participantky boli oboznámené s tým, že pokiaľ z akéhokoľvek dôvodu nechcú, nemusia odpovedať na všetky otázky. Za poskytnutie rozhovoru im nebola udelená žiadna odmena ani výhoda.

6.4 Spracovanie a analýza dát

K spracovaniu údajov bol použitý *Microsoft Excel*, v ktorom boli analyzované, roztriedené a definované jednotlivé kategórie vyplývajúce z odpovedí na kladené otázky. Údaje som analyzovala pomocou tematickej kvalitatívnej analýzy, ktorú Braun a Clark (2006) považujú za jednu zo základných kvalitatívnych metód, vďaka jej flexibilita a nezávislosti na teórii. Výsledky tematickej analýzy poskytujú hlboký prehľad o získaných údajoch. Tematická analýza slúži k identifikácii, analýze a odhaľovaniu podobných tém (kategórií) v dátach.

Po absolvovaní rozhovorov a prepise výpovedí do *Excelu* boli jednotlivé údaje otvoreným kódovaním zoskupované na základe podobnosti. Pri jednotlivých otázkach som získavala rozdielne počty stanovených kódov a ich nadradených tém (kategórií), ktoré sa prelínali v jednotlivých odpovediach. Vzniklo 22 kategórií, ktoré boli pomenované na základe analýzy jednotlivých výpovedí a priradené ku konkrétnym výskumným otázkam. V priebehu kódovania som si zaznamenávala jednotlivé výpovede účastníčok, ktoré sú využité v nasledujúcom texte a použité vo forme priamych citácií či parafráz pre lepšie vniknutie do danej problematiky.

6.5 Výskumný súbor

Populácia osôb vo VTOS bola k dátumu 31. 10. 2022 19 229 osôb. Z celkového počtu osôb sa vo výkone trestu nachádzalo 1524 žien. Konkrétne vo väznici Svetlá nad Sázavou vykonávalo svoj trest 807 odsúdených žien (Vězeňská služba České republiky, 2022). Výberový súbor bol stanovený pomocou zámernej selekcie. Pre potreby výskumu boli náhodne oslovené odsúdené ženy zo všetkých typov zabezpečenia, bez predošlého plánovania. Z prieskumu boli následne vylúčené osoby nachádzajúce sa vo VTOS menej ako mesiac z dôvodu adaptácie na prostredie a tie, ktorým zostávajú posledné dva mesiace do prepustenia. Súbor bol zvolený tak, aby naplňal zámer výskumu.

Kritéria pre výber participantiek

- Participantka sa nachádza vo VTOS vo Svetlej nad Sázavou dlhšie ako 1 mesiac.
- Participantke neuplynie doba vykonávania trestu za 2 mesiace od absolvovania rozhovoru.
- Nezáleží na veku ani vzdelaní participantky.
- Nezáleží na aktuálnej ani minulej trestnej činnosti participantky.

Celkovo bolo oslovených 85 odsúdených žien, z ktorých 71 spĺňalo kritériá. Oslovenie prebiehalo osobne v priestoroch, kde odsúdené ženy vykonávajú svoj trest a žijú. Zúčastneným ženám bol vysvetlený zámer prieskumu a objasnená problematika denného snenia. Všetky oslovené ženy súhlasili s účasťou na výskume. V nasledujúcom texte budú bližšie špecifikované získané údaje participantiek.

Tabuľka 6: Vekové rozloženie participantiek

Veková kategória	Počet žien
15 – 19	4
20 – 25	10
26 – 64	54
≥ 65	3

Vek participantiek sa pohyboval od 16 do 68 rokov. Najviac žien sa nachádzalo vo vekovej kategórii od 26 do 64 rokov. Priemerný vek bol 34 rokov a medián bol 31 rokov.

Tabuľka 7: Počet vykonaných trestov u participantiek

Počet vykonaných trestov	Počet žien
Prvýkrát vo VTOS	39
Druhýkrát vo VTOS	13
Tretíkrát vo VTOS	10
Štvrtý-, piaty-, šiestykrát vo VTOS	9

Najpočetnejšou skupinou medzi participantkami boli odsúdené, ktoré vykonávali svoj trest prvý raz. Do kategórie recidivistiek možno zaradiť 22 žien. Participantky strávili v dobe, keď prebiehal výskum, priemerne 16,5 mesiaca vo VTOS. Z toho 41 žien sa vo

väzení nachádzalo menej ako 12 mesiacov. Až 8 participantiek sa vo väzení nachádzalo viac ako 31 mesiacov.

Tabuľka 8: Nadradené kategórie trestných činov participantiek

Trestné činy	Počet žien
TČ proti životu a zdraviu	15
TČ majetkové	48
TČ proti poriadku vo veciach verejných	11
TČ proti slobode	7
TČ proti rodine a deťom	8
TČ hospodárske	6

Trestná činnosť participantiek bola rôznorodá. Najpočetnejšiu kategóriu tvorili majetkové trestné činy a z nich konkrétne krádeže, ktoré sa vyskytovali u 38 žien. Za marenie výkonu úradného rozhodnutia (porušenie podmieneného prepustenia, šoférovanie bez vodičského preukazu) si odpykávalo trest 11 žien. Za vraždu bolo odsúdených 10 žien.

Tabuľka 9: Doba užívania drog pred nástupom do VTOS

Doba užívania	Počet žien
0 – 12 mesiacov	1
1 – 5 rokov	8
6 – 10 rokov	16
11 rokov a viac	23

Zo 71 participantiek až 48 uviedlo, že sú pravidelnými užívateľkami návykových látok. Z nich 37 uviedlo ako primárnu drogu pervitín, 6 heroín a zvyšné ženy THC a alkohol.

Alarmujúco sa javí zistenie, že až 23 žien užívalo pred nástupom do VTOS drogy dlhšie ako 11 rokov, v niektorých prípadoch aj 20 rokov. Množstvo participantiek začalo s drogami už pred dovŕšením dospelosti. Na otázku, prečo s užívaním drog začali, ženy uvádzali rôzne dôvody. Až 25 z nich uviedlo náročnú životnú situáciu (spojenú hlavne s nefungujúcou rodinou) ako hlavný dôvod prvého užitia. Celkom 13 ženám drogy predstavil partner (často užívateľ) alebo nevhodná partia kamarátov. Len 5 užívateľiek vyskúšalo drogu

zo zvedavosti. Pre niektoré participantky bolo preto aktuálne obdobie vo VTOS po veľmi dlhej dobe prvé obdobie abstinencie a fungovania bez návykových látok.

Rodinná situácia participantiek sa líšila. Matkami jedného a viac detí sa stalo 47 odsúdených žien, 3 z nich vykonávali trest za vraždu vlastného dieťaťa. Bezdetnými bolo 24 žien – ako dôvod uviedli viacero príčin (nízky vek, potraty kvôli nezdravému životnému štýlu, absencia partnera,...).

Zo 71 participantiek 47 vyrastalo v detstve v úplnej rodine. Až 24 žien bolo umiestnených do ústavnej výchovy, najčastejšie išlo o výchovný či diagnostický ústav z dôvodu problémového správania. 38 žien zároveň uvádzalo, že prežili spokojné detstvo.

Participantky mali vo viac ako 50 % prípadov v minulosti skúsenosť s domácim násilím. Až 57 žien potvrdilo, že boli obeťou násilia zo strany partnera či viacerých partnerov a 19 žien zo strany partnera a v detstve od rodičov.

7 PRÁCA S DÁTAMI A ICH VÝSLEDKY

Odpovede na výskumné otázky nachádzajúce sa v podkapitole 7.1 boli získané pomocou kvalitatívnej tematickej analýzy jednotlivých štruktúrovaných rozhovorov. Pre jednoduchšiu orientáciu v texte sú dôležité informácie zvýraznené tučným písmom. Účastníčky prieskumu dostali priestor vyjadriť sa k jednotlivým otázkam bez ohľadu na kvantitu ich odpovedí.

7.1 Vyhodnotenie výskumných otázok

Nasledujúca podkapitola v sebe zahŕňa vyhodnotenie stanovených výskumných otázok s opísaním vybraných výpovedí participantiek.

VO1: Aké sú obsahy denného snenia odsúdených žien?

Celkovo bolo identifikovaných 22 rôznych kategórií, do ktorých bolo možné zaradiť jednotlivé výpovede a obsahy denných snov odsúdených žien. Najfrekvencovanejšími obsahmi vyskytujúcimi sa u viac ako polovice participantiek boli sny zamerané na *rodinu a partnera* (56x), na *budúcnosť na slobode* (50x), na *deti* (40x), na *sny so sexuálnymi obsahmi* (37x) a na *cestovanie do zahraničných krajín* (37x).

Nie je prekvapivé, že väčšina obsahov snov je zameraná na **Rodinu a partnera** participantiek. Do tejto kategórie nezahŕňame deti, iba všetkých ostatných rodinných príslušníkov spolu s manželom či aktuálnym partnerom. Množstvo predstáv je zameraných na konkrétne spomienky z minulosti, na pekné prežité spoločné chvíle, ale aj na posledný osobný či intímny kontakt s danými osobami. „*Nejvíc myslím na mámu a dceru. Jak jsme chodily s mámou ve Vaňkovce a nakupovaly jsme oblečení. Sním o tom, jak to všechno znovu zažiju...*“ (P40). „*Myslím na to, jak jsem doma se svou rodinou. Oni bydlí v sociálním byte a mě vyhodili, protože jsme se tam nevešli. Představuji si, jaké by to bylo, kdybych tam mohla být, jak jsme všichni společně...*“ (P44). Ostatné sny sa väčšinou venujú fantazijným udalostiam z budúcnosti. „*Často se vidím na lehátku na zahradě u babičky a dědy, kde se válím a představuji si, jak si povídáme o tom, co budeme vařit...*“ (P12). „*Každý den myslím na svého partnera, představuji si, jak se poprvé po výstupu uvidíme, jak mě obejmě, co budu mít na sobě a co budeme říkat...*“ (P38). P62 si naopak predstavuje „*jak můj strýc konečně nebere drogy, chová se jak člověk, je doma a stará se o moji babičku...*“

Druhá najobsiahlejšia kategória **budúcnosť na slobode** obsahuje výpovede participantiek zamerané na predstavy a plány reálnych alebo fiktívnych udalostí po výstupe z VTOS. Často sa jedná o situácie, v ktorých si odsúdené predstavujú konfrontáciu s ľuďmi z minulosti, z obdobia, keď užívali drogy či páchali trestnú činnosť. „*Představuji si, jak jdu po ulici a zastaví mě fetky a já říkám NE!... a jak kráčím do obchodu a přijde feťák, že něco chce, a já ho posílám pryč a cítím se líp...*“ (P13). „*Představuji si svobodu, jízdu v autě, jízdu na koni a hlavně jak chodím po ulici a dělám si co chci, jak budu sebevědomá a všichni to na ulici uvidí... a nechají mě být...*“ (P17). P4 naopak opísala veľa obsahov týkajúcich sa slobody a náhodného stretnutia s inými odsúdenými a o strachu z týchto konfrontácií. Okrem toho sú sem zaradené všetky výpovede vzťahujúce sa k budúcemu zázemiu a bývaniu. P41 ako prvý sen opísala „*Představuji si do všech podrobností, jak rekonstruuji baráček, podkroví, co všechno kupuji a kam budu muset volat abych vše zařídila.*“ „*Sním reálné věci o bytě, čalounění, šití a zdobeném nádobí...*“ (P29). Časté sú odpovede, v ktorých participantky premýšľajú nad kriminálnym správaním v budúcnosti, nad možnosťami, ako sa takémuto správaniu vyhnúť, a nad celkovým fungovaním v spoločnosti: „*Představuji si, jak všem venku dokážu, že se ze mě stal lepší člověk a budu se chovat normálně a slušně.*“ (P63). „*Představuji si, jako jsem na svobode, každé ráno vstanu, jdu běhat, cvičit do parku a krmít labutě...*“ (P38).

47 participantiek sú matkami, 2 z nich vykonávajú svoj trest za vraždu dieťaťa. Nie je preto prekvapujúce, že 40 participantiek vo svojich odpovediach uvádzalo sny a predstavy spojené s **deťmi**. Ide predovšetkým o spomienky na deti a ich posledný kontakt (návšteva, Skype, telefón). „*Sním o dětech, vidím, jak přebaluji malého, jak ho oblikám a on se směje, a spíš si přehrávám všechny hezké chvíle a jejich pokračování, kdybych nebyla tady...*“ (P45). Tiež ide o vymyslené predstavy, čo ich deti aktuálne robia a čo budú spoločne robiť po prepustení z VTOS. „*Sním o svých dcerách, jedné je 12 a druhé 1 rok. Myslím na to, jak jim vařím, jak děláme ruční práce, kreslíme si, chodíme do parku, jak je uspávám... vzpomínám na poslední zdobení vánočního stroměčku a rozbalování dárků...*“ (P43). Mnoho plánov sa týka výletov a spoločných chvíľ v prírode. Napríklad P23 opisovala predstavy, ako by bola s deťmi v lome, kúpala sa s nimi v mori, ale aj to, ako im začnú rásť zuby a ona pri tejto udalosti nebude prítomná. Predstavy P60 sú spojené predovšetkým s dcérou a s jej prácou (ktorú prebrala po matke). Participantka sníva o tom, ako sa dcére v podnikaní darí, ako to prebieha, ako zarába veľké peniaze, a hovorí, že všetko ju naučila práve jej matka.

Sexuálne obsahy v denných snoch je možné rozdeliť do dvoch pomyslených kategórií. Na jednej strane participantky snívajú o sexe s partnerom, manželom či s mužmi (ženami), ktorých poznajú. „*Hodně myslím na sex s manželem, jak mi chybí a jaké to bylo hezké.*“ (P53). „*Já jsem už hodně stará, ale taky samozřejmě myslím na sex, spíš vzpomínám na manžela, jaké to bylo když jsme byli mladí, jak jsme no víte co... se milovali a tak...*“ (P59). P57 priznala, že zo začiatku snívala o sexe so svojim partnerom každú voľnú chvíľu, postupne ale zistila, že na slobode stále berie drogy, a tak sa snaží naňho zabudnúť.

Na druhej strane často vo svojich sexuálnych predstavách snívajú o fiktívnych mužoch, poprípade o osobách, ktoré videli v televízii či o nich čítali v knihe. „*Často si představuji, jak se líbám s chlapem z televize, z takového tureckého seriálu, který právě všichni koukáme. Jak mě svléká a děláme to spolu... vždy si představuji trochu jiný scénář.*“ (P58). „*Znáte Van Diesla? Tak sex s ním si představuji hodně často, ale taky s jinými sexy herci.*“ (P25). „*O čem tady sním? Sex a ještě víc sexu, upnuté úbory a hodně chlapů.*“ (P29). Výpovede niektorých participantiek sa zhodovali v tom, že im predstavy o mužoch pomáhajú zostať heterosexuálne, keďže sú celý deň obklopené len ženami.

Do kategórie **cestovanie do zahraničných krajín** sú zahrnuté všetky výpovede o predstavách odohrávajúcich sa v dovolenkových oblastiach, najviac pri mori v exotických krajinách, v horách, ale tiež spomienky na zážitky z minulosti. „*Představuji si, jak plavu v moři s delfinama, jak se učím surfovat, jak ležím na pláži a popíjím...*“ (P28). „*Sním o tom, jak jsem na Bali v Indonézií, byla jsem tam v minulosti měsíc. Chodím po pláži a cítím pozitivní energii...*“ (P42).

Ďalšími častými kategóriami sú sny zamerané na „*ružovú budúcnosť*“ (35x), *alternatívny život bez zlého* (35x), *prácu* (30x), *pekné spomienky* (29x), *drogy* (26x), *jedlo* (25x), *život vo VTOS* (25x), *vyčítavé predstavy* (24x) a *trávenie voľného času* (21x). V nasledujúcom texte sú bližšie opísané vybrané kategórie.

Do kategórie „**ružová budúcnosť**“ sú zaradené všetky predstavy o budúcnosti, ktorých uskutočnenie nie je podľa výpovedí participantiek reálne, ale vymyslené a fiktívne. Najviac ide o predstavy spojené s veľkou sumou peňazí, výhrou, budovaním či zariadovaním domu, o kupovaní drahých áut a pod. Tieto predstavy sa často vyskytovali u participantiek s drogovou minulosťou. „*Představuji si, že mám hodně peněz, že udělám balík, řidičák, koupím auto a jsem velký člověk. Že mě všichni znají.*“ (P1). „*Sním o tom, jak vyhrají Rentiera, a koupím si všechno co budu chtít, pak jak budu hubená s novými řasy a vlastní hospodou. Jak to v ní vypadá. No samozřejmě je to nesmysl, ale ráda na to myslím,*

jak mám hodně peněz a nemusím pro to nic dělat...“ (P22). „Sním o velkém baráku a o tom jak nevím co s penězi, vlastně jsou to nesmysly a já vím, že mám hlavu v růžových obláčkách.“ (P5). Podobné sny má aj P33: „Představuji si, jak se svým společensky přijatelným chlapem, kterého ještě neznám, stavím baráček, cestuji, máme děti a pijeme pívko... to se však nestane, protože se odsud dostanu tak za 18 let.“

Kategória **alternatívny život bez zlého** zahŕňa denné sny týkajúce sa fiktívnych životných scenárov a situácií, ktoré by sa v živote participantiek mohli vyskytnúť, keby nepáchali trestnú činnosť, neužívali návykové látky, neopustili svoje deti či nezažili náročné životné situácie spojené s nefunkčnou primárnou rodinou a násilným partnerom. Niektoré participantky si často prehrávajú kľúčové momenty v živote a rozhodujú sa v nich inak (správne). *„Sním o tom, jak vracím čas a jak si nedávám poprvé piko, jak říkám ne a jak poté vypadá můj život.“ (P37). „Vidím ve snech, jaké by to bylo, kdyby mě rodiče nevykopli, představuji si, jak jsme všichni spolu, o čem si povídáme, jak vypadám čistá bez pika, jaké by to bylo, kdyby rodiče nebyli ve vězení a starali se o mě... spoustu věcí kdyby...“ (P44). Podobné predstavy má aj P62: „Vidím, jak namísto mě jde v policejním aute můj bývalí, který mě mlátil. Vidím, jak má on ty klepeta na rukou, a dostává se do nejhorší věznice. A vidím, jak já jsem šťastná bez nej a jak funguji venku“. Participantka odsúdená za vraždu svojho partnera prežíva každý deň veľmi podobné sny. *„Sním o tom, jak je můj partner pořád na živu a že máme dítě a opravený dům.“**

Zo 71 participantiek bolo pred nástupom do VTOS 48 aktívnymi užívateľkami návykových látok. Preto nie je prekvapivé, že sa u viac ako polovice z nich vyskytujú denné sny s **drogovou tematikou**. Ide o predstavy o samotnom užití drogy (pervitín, heroín, THC, ale aj alkohol), o účinkoch a takzvaných „nájazdoch“, či o spomienkach, ktoré v čase užívania drog zažili. *„Mám tady velkou chuť na drogy, představuji si všechno od začátku. Jak kupuji piko, jak si dělám dávku, jak se na to těším, samotný nájezd. Perfektní, občas se úplně zapomenu až jsem z toho spocená.“ (P15). Podobné sny má aj P16: „Představuji si, jak fétuju, jak si dávám dávku a co vše jsem na drogách dělala... pak ve snech chodím po ulici a zfétovaná kradu.“ „Myslím na to, co jsem drogama zničila, ale víc přemýšlím nad tím, jak bych si dala, jak mi piko chybí, a jaké byly ty pocity.“ (P5).*

Zaujímavé je pozorovať podobné výpovede užívateľiek návykových látok, ktoré sú zároveň matkami. Vo viacerých prípadoch sa stalo, že začali vymenovávať obsahy zamerané na drogy a na záver spomenuli denné sny zamerané na svoje deti. *„Myslím na to, že jsem doma, dávám si pívko, trávu, piko, jehlu, a pak jdu hrát automat... No a pak samozřejmě myslím i na dceru, jak bychom asi žili.“ (P54).*

Časté obsahy sa týkajú predstáv spojeným s **jedlom**. Nejde ani tak o samotné varenie, ktoré sa v obsahoch často prelína s deťmi a rodinou, ale predovšetkým o veľmi konkrétne výpovede špecifických pokrmov či nápojov, nad ktorými odsúdené cez deň premýšľajú. Participantka P32 vymenovala viac ako 20 konkrétnych jedál, ktoré si každý deň predstavuje (smažený syr s tatárskou omáčkou a údeným mäsom, zeleninový šalát s ostrým kečupom,...). Iná participantka zase premýšľala nad steakmi s hranolkami a fastfoodom. Ďalšia si pred odchodom do väzenskej jedálne predstavuje tortilly a pizzu a verí, že raz ju vo VTOS konečne dostane. P58: „Často si predstavuji chuť tataráku a uzené koleno, jak si to krájím a v klidu jím.“ „Já sním o tom, jak chodím v obchodě a kupuji si energeták, ježiš, a cítím jeho sladkou chuť.“ (P54).

Obsahy denných snov týkajúce sa aktuálneho diania vo VTOS sú zaradené do kategórie **život vo VTOS**. Sú to predovšetkým spomienky na prežité dni vo väzení, eskorty, konflikty či rozhovory s odsúdenými a zamestnancami. Časté sú predstavy o tabaku a fajčení, o pití kávy, o zaobstaraní si daných vecí a o plánovaní týchto činností. Okrem toho sú sem zaradené fiktívne predstavy o útekoch, vlastnom správaní či získavaní rôznych vecí (telefón, fotky,...). P21 si napríklad predstavuje, ako dostáva pochvalu za svoje správanie, ako zahladzuje disciplinárne tresty a správa sa lepšie. Naopak P15 hovorí „Představuji si, jak mám tady telefon, kde ho schovávám, za tabák ho půjčuji a nikdo o tom neví.“

Menej častými, ale zato zaujímavými, sú opakujúce sa obsahy zamerané na *agresiu voči odsúdeným a zamestnancom* (14x) a na *fiktívne deti* (14x). Najmenej zastúpené sú obsahy zamerané na *konkrétny deň výstupu z VTOS* (16x), *módu* (13x), *zdravie* (9x) *špeciálne schopnosti* (8x), *súdny proces* (6x) a *autoagresiu* (5x).

Denné sny s obsahom **agresie voči odsúdeným a zamestnancom** participantkám pomáhajú v tlmení agresívnych prejavov a v regulácii svojich emócií. Tieto sny využívajú často v situáciách hnevu a po konflikte. „Hodně mi pomáhá představit si, jak někoho mlátím, nejvíc blbě spolubydlící.“ (P16). Podobne tieto sny využíva aj P1: „Představuji si osobu, která mě naštvála, jak jí biju, buším do ní pěstmi, kopu jí, abych to nemusela udělat doopravdy.“ (P1). Rovnakú výpoveď uviedla aj P30 s tým, že jej tieto predstavy pomáhajú „v upuštění páry“. Okrem toho však agresiu v snoch obracia aj voči sebe a predstavuje si ako sa reže či páli zapaľovačom. „Sním o tom, jak mlátím ženské, ale i velitele, bojím se toho, protože často vidím, jak je škrtím a dusím.“ (P9).

Poslednou vybranou je kategória obsahujúca denné sny o **fiktívnych deťoch** vyskytujúca sa predovšetkým u bezdetných participantiek. Tie si často predstavujú podobu dieťaťa, jeho správanie či zážitky, ktoré s ním prežijú. „Představuji si, jak budou jednou

vypadat moje děti a jaký budou mít charakter, jestli neskončí jak já, a jak je vychovávám.“ (P8). „Jednu dceru mám ale nevychovala jsem jí, fetovala jsem. Často teda přemýšlím nad tím, že bych mohla mít ještě jednu šanci vychovat si aspoň jedno děcko od miminka až do dospělosti.“ (P46). Deti sú vo výpovediach tiež používané ako dôvod, aby participantky po výstupe z VTOS žili usporiadaný život. „Ještě nemám děti, ale často si představuji, jak mám malého chlapečka, jak má krásné velké oči, jak mu dávám papat, jak ho učím chodit, a jak kvůli němu nefetuji...bylo by to skvělé...“ (P68)

VO2: Ako často a v akých situáciách odsúdené ženy počas dňa snívajú?

Participantky sú podľa výpovedí ochotné dennému sneniu venovať väčšinu bdelého času vo VTOS. Až 23 odsúdených udáva, že snívajú **viac ako 8 hodín denne**, 20 z nich **3 až 5 hodín denne** a 6 participantiek približne **6 až 8 hodín**. Ostatné participantky (22) udávajú, že sa snažia denné snenie úmyselne obmedzovať alebo skracovať na **maximálne 2 hodiny denne**, často kvôli nepríjemným pocitom, ktoré im predstavy prinášajú.

Analýzou bolo stanovených celkovo 8 situácií, v ktorých odsúdené snívajú počas dňa. Prežívanie **nudy** (42x) je jednoznačne najčastejším dôvodom, aby si participantky vo svojich myšlienkach vyvolávali predstavy či nechali myseľ voľne blúdiť. Nudu pociťujú medzi aktivitami programu zaobchádzania, v škole, počas víkendu či v poobedných hodinách, keď odborní zamestnanci odchádzajú domov. Niektoré pociťujú nudu aj počas daných aktivít a v ich priebehu úmyselne snívajú. P1 dodáva: „*Sním kdykoliv, kdy s nikým nemluví a nemusím se soustředit.*“

Druhou najčastejšou situáciou je obdobie **pred spaním** (34x), kedy si odsúdené ženy úmyselne vyvolávajú predstavy, po ktorých túžia. Participantky často dodávajú, že vtedy je ticho, pokoj a ostatné odsúdené spia.

Časté výpovede sa týkajú situácií, v ktorých **pociťujú silný hnev** alebo **smútok** (20x). Vtedy im sny pomáhajú pri upokojení sa, poprípade s imaginárnym vybitím energie. „*Když je mi smutno a mám z toho úzkost, tak často myslím na drogy.*“ (P15). „*Když mi je hodně smutno a nezvládám to tady, tak utíkám do mých představ.*“ (R34). „*Když mě tady někdo rozčílí, tak pro uklidnění.*“ (R30).

Menej častými situáciami sú **čas v práci** (14x), **ticho na oddelení počas dňa** (14x), **samota** (9x), **po kontakte s blízkymi osobami** (6x) a **pri spomienkach** (5x).

Skoro všetky participantky, ktoré odpovedali, že najviac vo svojich snoch túžia po **samote**, o tom snívajú v kúpeľni či na toalete. „Často se zavírám na toaletu a mám na to klid“ (P45). „Když nikdo není v koupelně, tak se tam zavřu, sadnu si na zem a sním.“ (P25).

VO3: Čo denné snenie prináša odsúdeným ženám?

Väčšina respondentiek hovorí o hojných pocitoch či prínosoch, ktoré im denné snenie prináša. Prínosy ovplyvňujú predovšetkým obsahy snov a situácie, v ktorých sa vyskytujú. Po analýze odpovedí je možné identifikovať 6 okruhov opisujúcich prínosy denného snenia. Okruhy je možné rozdeliť na kladné a záporné.

Kladnými prínosmi sú *zlepšenie nálady* (44x), *útek zo situácie a zabitie nudy* (30x) a *plánovanie* (12x). Medzi negatívne prínosy môžeme zaradiť pocity *smútku* (37x), *hnev a agresiu* (17x), a pocity *úzkosti, beznádeje a výčitky* (16x).

Zlepšenie nálady je jednoznačne najčastejším dôvodom, prečo participantky účelovo využívajú denné sny. Pekné spomienky na rodinu či deti, dovolenku, prácu, ale aj myšlienky na drogy odsúdeným spôsobujú pocity šťastia a upokojenia. Ako opisuje P35 a P42, vďaka predstavám zažívajú slobodu, voľnosť a šťastie. P13 zase pri snoch pociťuje silu, nádej a vôľu docieľiť to, čo si predstavuje. „Já se po těch představách, hlavně když myslím na párty, disko a kámoše, tak se vždy tak těším ven a mám lepší náladu.“ (P17).

Ďalšia kategória identifikujúca pozitívne prínosy snenia pomáha participantkám **zabiť nudu a utiecť v myšlienkach** z danej situácie. Daný prínos má spojitosť s výpoveďami, že denné snenie odsúdené často využívajú práve pri nude a vo voľnom čase. „No, co mi to přináší, útek z reality a zabití nudy tady, co tady, nic jiného se nedá dělat.“ (P39). P8 vďaka snom nevníma okolie a stráca pojem o čase, vďaka čomu jej deň rýchlejšie ubieha. „Já to vše dělám vlastně jen pro zabavení a zabití času tady.“ (P20). P14 poukazuje na častý výskyt odpovedí, v ktorých respondentky odkazujú na pozitívny, ale aj negatívny prínos. „Jasně, že mi to dáva útek z nudy, ale taky stesk, stesk po fetu.“

O pocitoch **smútku** hovorí napríklad P53, ktorá tvrdí, že: „přináší mi to štěstí, ale jen na chvíli. Pak brečím, jsem smutná, a víc mi to ubližuje než mi to pomáhá.“ Podobne zmýšľa aj P23: „Cítím se smutná a musím si říct, že si jedu svůj svět at' mě to nezničí.“ Smútok sa často objavuje pri predstavách zameraných na rodinu, deti a partnera. Tiež sa spája s faktom, že situácie, o ktorých ženy snívajú, nie sú dosiahnuteľné, prípadne sú nereálne. P9 a P24, ale aj iné participantky sa v odpovedi zhodujú, že sa trápia práve z dôvodu, že ich predstavy nemôžu byť hneď v danom momente uskutočnené.

Pocity **hnevu** a zvyšujúcej sa **agresie** opisovalo vo svojich výpovediach celkom 17 participantiek. Často išlo o podobné odpovede súvisiace s nemožnosťou zmeniť danú situáciu, s uvedomením si vlastných chýb či s nereálnosťou predstáv. „*Mám z toho vždy strašný vztek, někdy až brečím zlostí, že ty věci nejsou skutečné.*“ (P1). Podobné pocity zažíva aj P5: „*Přináší mi to akorát nervy na sebe, jak jsme to vše posrala, depky a zlý pocit.*“

Posledná kategória s negatívnymi prínosmi zahŕňa odpovede opisujúce pocity **úzkosti, beznádeje a výčitky**. „*Ty představy mě trápí, pronásledují, trápí mě, že ty věci nemůžu mít, a je mi z toho hrozně úzko a vyčítám si to.*“ (P9). „*Mně je z toho vlastně až fyzicky zle, z té úzkosti. Uvědomím si, jak mi všichni chybí, a co jsem to udělala.*“ (P44).

VO4: Čo si odsúdené ženy myslia o dennom snení?

Názory participantiek na denné snenie je možné rozdeliť do 3 nadradených kategórií. Najpočetnejšou (46x) je kategória „*Denné sny sú dobré a pomáhajú.*“. Druhá kategória obsahuje opačné názory. Konkrétne 17 participantiek si myslí, že „*Denné sny sú zlé a ubližujú.*“. Posledná kategória pozostáva z 8 výpovedí, že „*Denné sny sú prirodzené a individuálne.*“.

Kategória „**Denné sny sú dobré a pomáhajú.**“ obsahuje kladné názory participantiek na denné snenie, jeho využívanie vo VTOS, funkciu plánovania, či pomoc pri prežití straty slobody. Napríklad P5, P8, P9 a iné participantky hovoria o tom, ako denné sny pomáhajú ľuďom vo VTOS prežiť a nevnímať okolie. „*Denné snení? Je to ten nejlepší únik a útěcha ve výkonu.*“ (P30). „*Je to jediná vidina něčeho dobrého.*“ (P37). Podobné názory má aj P42: „*Je to můj útek do ráje, víra, která mě drží při životě.*“

Pomyselným druhým pólom je možné označiť názory participantiek opisujúce zbytočnosť denných snov a predovšetkým ich negatívny prínos. „**Denné sny sú zlé a ubližujú.**“ popisuje P6: „*Můj názor na denné sny? Je to to nejhorší, co může být, ubližuje to, otravuje, akorát je z toho všem smutno. Vůbec by nemuseli být...*“ „*Není to vůbec dobré, přináší výčitky svědomí, a to nepotřebuji.*“ (P25). P40 sa zase obáva toho, že ju denné sny ovládnu natolko, že nebude schopná rozlišovať realitu.

7.2 Výsledky overenia platnosti štatistických hypotéz

Samotnému spracovaniu dát predchádzalo zvolenie správneho štatistického testu. K overeniu troch stanovených hypotéz H1 až H3 bol zvolený test MANOVA – multivariačná analýza rozptylu. Táto štatistická metóda sa využíva v prípade, že existujú dve alebo viacero (2+) závislých premenných. V MANOVE sa využíva multivariačný F-test s názvom Wilkova lambda (Huberty & Olejnik, 2006).

Pre zrozumiteľnú prezentáciu jednotlivých výsledkov sú v nasledujúcom texte predložené grafy. Grafy zobrazujú relatívnu početnosť tém denného snenia u vybraných skupín participantiek s 95% kontingenčným intervalom. S pomocou testu dobrej zhody chí-kvadrát boli overené významné rozdiely medzi danými skupinami odsúdených žien. V grafoch sú významné rozdiely medzi skupinami na úrovni typoch denného snenia označené hviezdikami: * = p-hodnota < 0,05; ** = p-hodnota < 0,01; *** = p-hodnota < 0,001.

H1: Existuje rozdiel medzi užívateľkami a neužívateľkami návykových látok v typoch denného snenia.

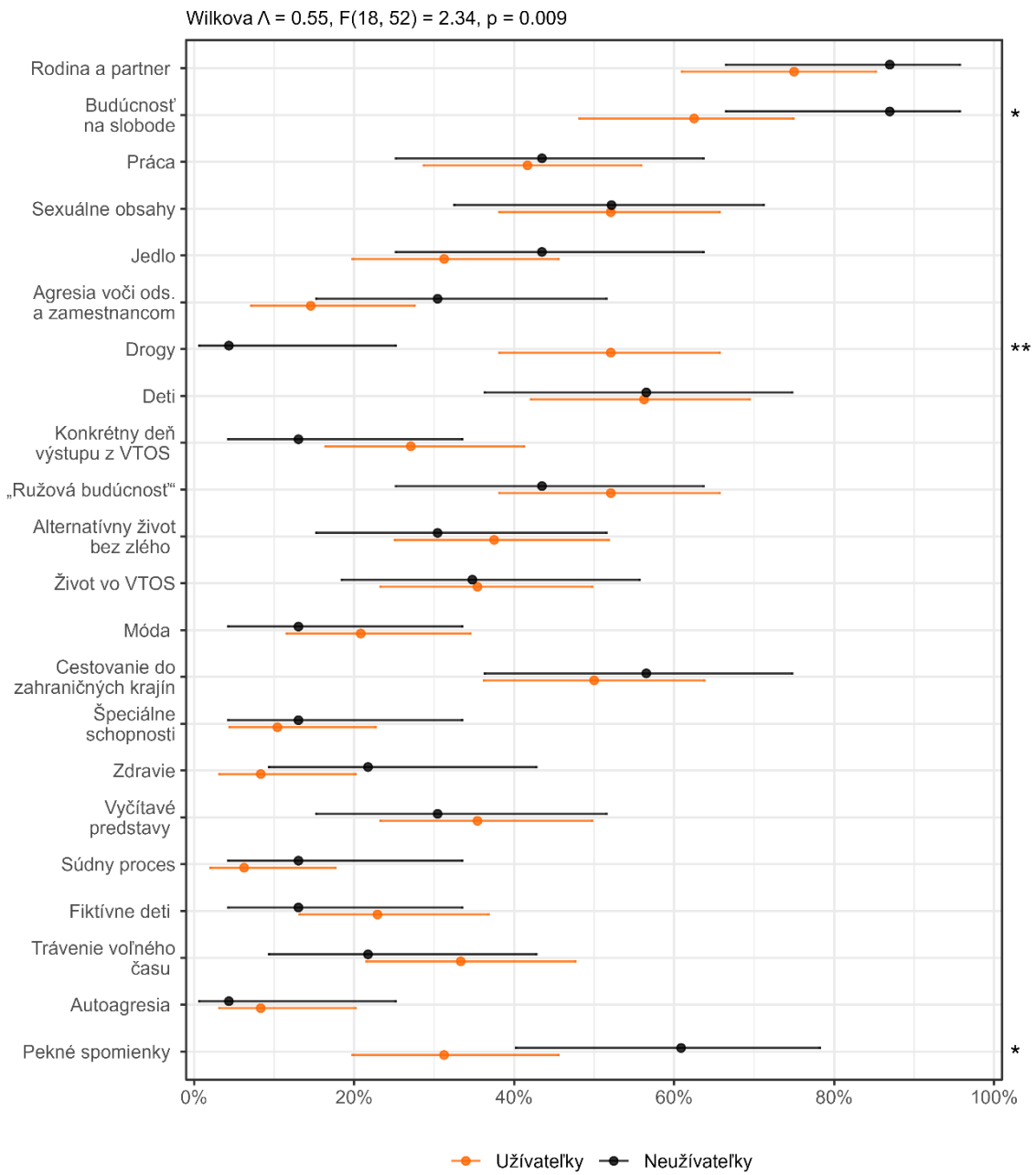
K testovaniu hypotézy 1 bola použitá MANOVA. Závislými premennými sú všetky typy denných snov a za faktor považujeme kategóriu *užívateľky/neužívateľky návykových látok*. Pred výpočtom boli vyradené všetky závislé premenné, ktorých početnosť výskytu danej témy v celom súbore bola menšia ako 10.

Hypotéza 1 bola prijatá, p-hodnota = 0,01. Bol nájdený významný rozdiel medzi skupinami užívateľiek/neužívateľiek v typoch denného snenia.

Nasledujúci obrázok č.1 graficky znázorňuje výsledok overenia H1.

Z pohľadu jednotlivých kategórií bol nájdený rozdiel v 3 z 22 typov denného snenia. Najväčší rozdiel bol nájdený v kategórii *drogy*, p-hodnota = 0,00. V priemere 52 % užívateľiek udáva drogy ako obsah denného snenia, naopak u neužívateľiek sa táto kategória vyskytuje len v 4 %. Druhý významný rozdiel bol nájdený v kategórii *pekné spomienky*, p-hodnota= 0,02. V priemere sa týmito snami zaoberá 31 % užívateľiek a 61 % neužívateľiek. Poslednou kategóriou s významným rozdielom sú obsahy zamerané na *budúcnosť na slobode*, p-hodnota= 0,04. V priemere 62 % užívateľiek myslí na domov a budúcnosť, naopak u neužívateľiek sa táto kategória vyskytuje v priemere u 87 %.

Obrázok 1: Relatívna početnosť tém denného snenia užívateľiek a neužívateľiek návykových látok

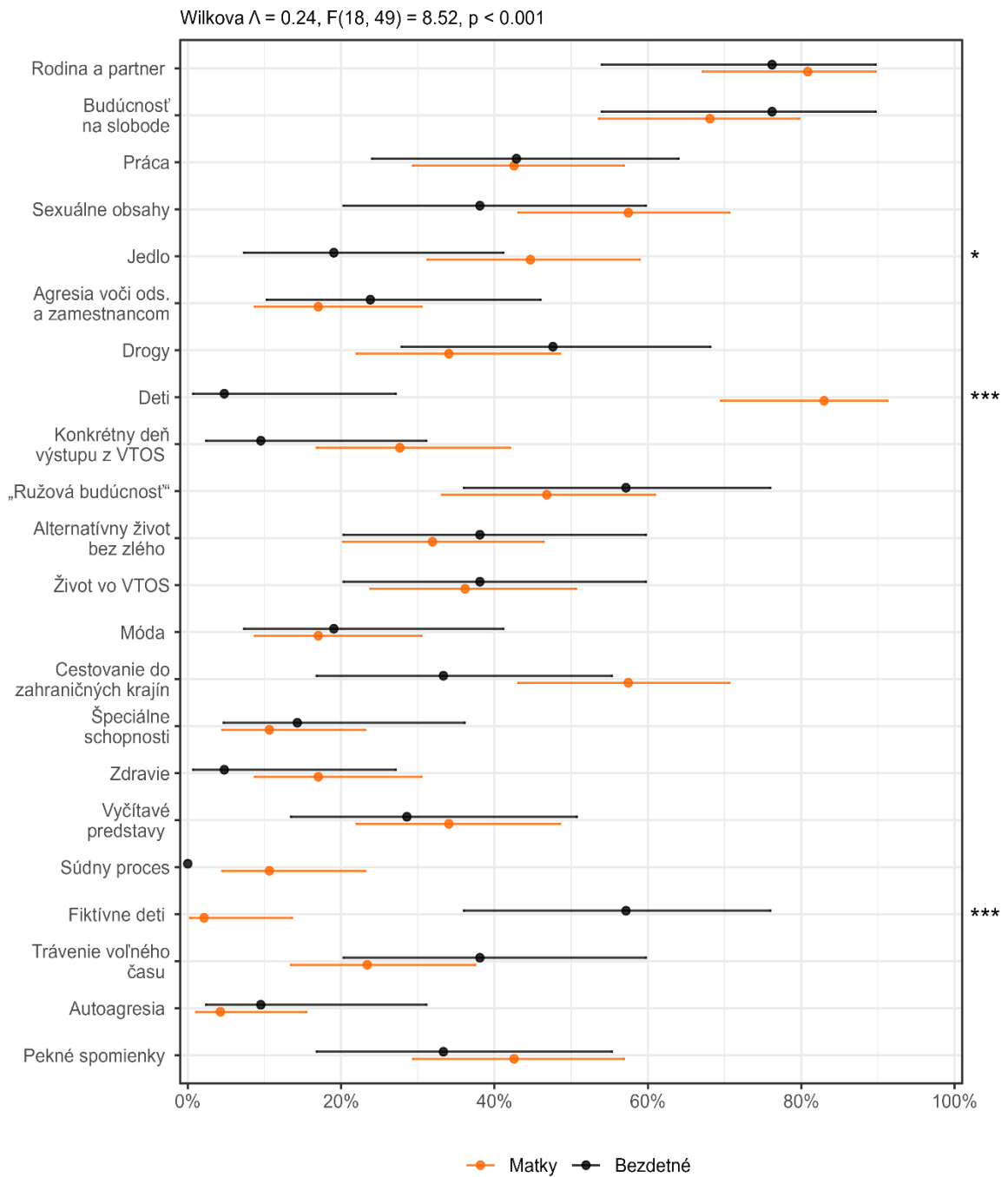
H2: Existuje rozdiel medzi matkami a bezdetnými odsúdenými ženami v typoch denného snenia.

K testovaniu hypotézy 2 bola použitá MANOVA. Závislými premennými sú všetky typy denných snov a za faktor považujeme kategóriu *matky/ bezdetné ženy*. Pred výpočtom boli vyradené všetky závislé premenné, ktorých početnosť výskytu danej témy v celom súbore bola menšia ako 10. Z výpočtu boli vynechané dve participantky, ktoré vykonávajú trest za vraždu dieťaťa.

Hypotéza 2 bola prijatá, p-hodnota = 0,001. Bol nájdený významný rozdiel medzi skupinami matky/bezdetné odsúdené v typoch denného snenia.

Z pohľadu jednotlivých kategórií bol nájdený rozdiel v 3 z 22 typov denného snenia. Najväčší rozdiel bol nájdený v kategórií *deti*, p-hodnota = 0,00. V priemere 83 % matiek udáva deti ako významný obsah denného snenia, naopak u bezdetných sa táto kategória vyskytuje len v 5 %. Druhý významný rozdiel bol nájdený v kategórií *fiktívne deti* p-hodnota= 0,00. V priemere sa týmito snami zaoberá 2 % matiek a v priemere 57 % bezdetných žien. Poslednou kategóriou s významným rozdielom sú obsahy zamerané na *jedlo*, p-hodnota= 0,05. V priemere 45 % matiek myslí na jedlo a jeho prípravu naopak u bezdetných žien sa táto kategória vyskytuje v priemere u 19 %. Nasledujúci obrázok č. 2 graficky znázorňuje výsledok overenia H2.

Obrázok 2: Relatívna početnosť tém denného snenia matiek a bezdetných odsúdených žien

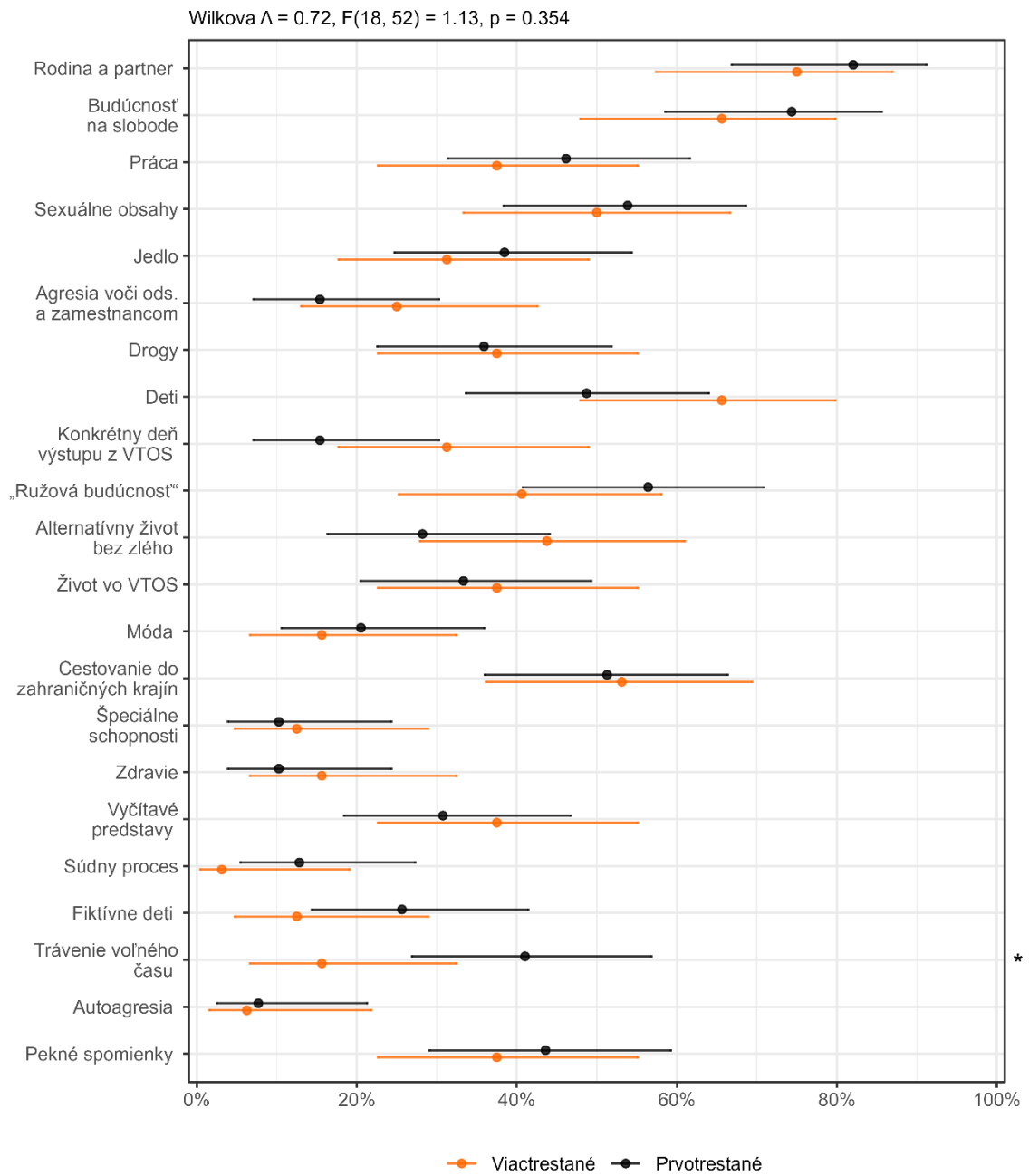
H3: Existuje rozdiel medzi prvotrestanými a viactrestanými odsúdenými ženami v typoch denného snenia.

K testovaniu hypotézy 3 bola taktiež použitá MANOVA. Závislými premennými sú všetky typy denných snov a za faktor považujeme kategóriu *prvotrestané/viactrestané odsúdené ženy*. Pred výpočtom boli vyradené všetky závislé premenné, ktorých početnosť výskytu danej témy v celom súbore bola menšia ako 10.

Hypotéza 3 nebola prijatá, p-hodnota = 0,35. Nebol nájdený významný rozdiel medzi skupinami prvotrestané a viactrestané odsúdené v typoch denného snenia.

Nasledujúci obrázok č.3 graficky znázorňuje výsledok overenia H3. Z pohľadu jednotlivých kategórií bol nájdený rozdiel len v 1 z 22 typov denného snenia, konkrétne v kategórií *trávenie voľného času*. Nejedná sa však o významný rozdiel pri zrovnaní súboru daných skupín.

Obrázok 3: Relatívna početnosť tém denného snenia prvotrestaných a viactrestaných odsúdených žien

8 DISKUSIA

Prieskum bol zameraný na problematiku denného snenia odsúdených žien. Výskum je možné považovať za aktuálny, predovšetkým z dôvodu absencie podobných prieskumov s danou tematikou. Hlavným cieľom bolo vykresliť a objasniť denné snenie odsúdených žien so zameraním na obsahy denných snov. Ďalším cieľom bolo zistiť, či majú určité faktory vplyv na denné sny, ich frekvenciu a obsahy a opísať názory odsúdených žien na denné snenie. Výskumné zistenie bolo uskutočnené pomocou zmiešaného výskumného designu, ktorý je kombináciou princípov kvalitatívnej a kvantitatívnej metodológie. Štruktúrovaný rozhovor so 71 participantkami a vyhodnotenie získaných dát pomocou kvalitatívnej tematickej analýzy je možné zaradiť do kvalitatívneho prístupu. Vďaka rozhovorom bolo možné získať väčšie množstvo informácií od participantiek. Prostredníctvom kvantitatívneho prístupu boli deskriptívne opísané špecifické aspekty participantiek a s využitím štatistického testu MANOVA boli overené stanovené hypotézy.

Prieskum priniesol nasledujúce zistenia. Celkovo je možné identifikovať 22 kategórií obsahov denných snov odsúdených žien. Na rozdiel od Singra (1966), Nixovej (2016), a Šmídovej (2016) ide o pomerne veľké množstvo kategórií. Toto zistenie je možné vysvetliť špecifickou situáciou výkonu trestu odňatia slobody. Tá vo veľkej miere priniesla nové témy, nad ktorými človek mimo VTOS nemusí uvažovať (situácie na oddelení VTOS, agresia voči zamestnancom, súdny proces, drogy,...).

Najviac vyskytujúce sa obsahy v sebe zahŕňali sny o *rodine a partnerovi* (56x), o *budúcnosti na slobode* (50x), o *deťoch* (40x), sny so *sexuálnymi obsahmi* (37x) a predstavy o *cestovaní do zahraničných krajín* (37). Ďalšími častými kategóriami sú sny zamerané na „*ružovú budúcnosť*“ (35x), *alternatívny život bez zlého* (35x), *prácu* (30x), *pekné spomienky* (29x), *drogy* (26x), *jedlo* (25x), *život vo VTOS* (25x), *vyčítavé predstavy* (24x) a *trávenie voľného času* (21x).

Obsahy zhodujúce sa pri väčšine participantiek je možné zo všeobecnejšieho hľadiska podať ako denné sny zamerané na plánovanie (*budúcnosť na slobode, práca*). Kaufman (2014) rovnako uvádza, že jedným z najčastejších obsahov denného snenia je *plánovanie budúcnosti*. Podobné zistenia uvádza aj Vejmelková (2016), ktorá skúmala obsahy snov vysokoškolských študentov. Je však dôležité poznamenať, že denné sny odsúdených žien sú zamerané viac na minulosť, spomienky, prehrávanie udalostí než na

konkrétne plánovanie budúcnosti. Šmídová (2016), ktorá pomocou faktorovej analýzy identifikovala 8 hlavných tém, opisuje ako najsilnejší faktor denné sny s *úzkostnými predstavami* nasledované obsahmi s *nadprirodzenými schopnosťami*. Tieto obsahy sa však vo väzenskom prostredí nevyskytujú veľmi často.

Výsledky, že až 37 participantiek má obsahy denných snov spojené so sexualitou, sa zhodujú so závermi Júzla a Slovákovej (2012). Tí sa zamerali na sexualitu žien vo VTOS vo väzení v Svetlej nad Sázavou. Podľa nich si ženy vo VTOS uspokojujú sexuálne potreby lesbickými vzťahmi či masturbáciou spojenou s erotickými predstavami o partnerovi. Niektoré ženy však rozprávali o rôznych predstavách a sexuálnych situáciách aj s vymyslenými osobami. Podobné výpovede a obsahy snov udávali participantky (sex s neznámymi či slávnymi osobnosťami).

Identifikované kategórie je možné porovnať so záverom výskumu Negyho et al. (1997). Autori opísali obranné mechanizmy žien vo väzení v Texase. Hlavným prínosom obranných mechanizmov bolo znižovanie úzkosti a depresívnych pocitov. Obranné mechanizmy, ktoré podľa nášho názoru možno spojiť s identifikovanými obsahmi denného snenia, sú: plánovanie budúcich krokov a reinterpetácia stresujúcich udalostí či spomienok. Participantky vo výskume v 35 prípadoch udávali obsahy spojené s *alternatívnym životom bez zlého* a v 50 prípadoch s *plánovaním budúcnosti*. Tieto denné sny im môžu pomáhať v znižovaní tenzie, ktorú im často prinášajú nielen myšlienky na chyby z minulosti, ale aj predstavy o nejasnej budúcnosti.

Menej časté, ale významné sú obsahy spojené s *agresiou smerovanou voči iným odsúdeným* či zamestnancom 14 žien a *autoagresívne sny* 5 žien. Vzťah medzi agresivitou a denným snením podporujú aj výsledky Záhorskej (2016). Agresia v predstavách adolescentov bola taktiež vo väčšine prípadov smerovaná k okoliu a až potom voči vlastnej osobe. Odsúdeným ženám tieto predstavy pomáhali znížiť napätie a vybiť tenziu v imaginácii.

Výskum preukázal, že odsúdené ženy sa dennému sneniu venujú väčšinu času počas dňa. Konkrétne 23 odsúdených zo 71 sa tejto činnosti oddáva na viac ako 8 hodín denne, 20 žien naopak 3 až 5 hodín denne. Často ide o cielené trávenie voľného času. Klingerom (2009), ale aj Smallwood a Schooler (2006) potvrdzujú, že osoby si môžu denné sny vyvolať zámerne a ovplyvňovať ich. V uskutočnenom prieskume však 22 odsúdených žien odpovedalo, že denné sny zámerne potláčajú a úmyselne skracujú dobu snívania. Často kvôli nepríjemným pocitom, ktoré im predstavy prinášajú.

Wammes et al. (2016) a McVay et al. (2009) vo svojich štúdiách potvrdili, že denné snenie je bežnou súčasťou každodenných situácií. Nadpolovičná väčšina respondentov v ich výskumoch zámerne ovplyvňovala a vyvolávala svoje predstavy. Podobné výsledky potvrdzuje aj tento výskum. Denné snenie odsúdených prebieha počas celého dňa v rôznych intervaloch. Celkovo bolo identifikovaných 8 situácií, v ktorých odsúdené snívajú počas dňa. Až 42 odsúdených potvrdilo, že si sny úmyselne vyvoláva v čase, keď prežíva nudu. Opýtani nudu pociťujú v čase osobného voľna, medzi aktivitami programu zaobchádzania alebo v období, keď sa vo väzení nenachádzajú odborní zamestnanci. Pred spaním si úmyselne vyvoláva rôzne predstavy až 34 odsúdených. Ďalšie podmienky, ktoré ovplyvňujú frekvenciu snenia, sú situácie, v ktorých väzni pociťujú *silný hnev* alebo *smútok* (20x), *čas v práci* (14x) či *obdobie ticha na oddelení* počas dňa (14x).

Prínosy denného snenia pre odsúdené je možné rozdeliť do 6 okruhov. Tri okruhy zahŕňajú výhody a tri nevýhody (negatívne prínosy). Kladnými prínosmi sú *zlepšenie nálady*, ktoré opisovalo 44 odsúdených žien, *útek zo situácie a zabitie nudy* 30 participantiek a *plánovanie* 12 žien. *Zlepšenie nálady* ako dôležitý prínos snenia (i keď pre adolescentov) charakterizuje aj Záhorská (2016). Adolescenti si na zlepšenie nálady cielene vyvolávajú pozitívne predstavy. Tento prínos podľa nášho názoru zahŕňa celkové potlačenie pocitov spojených so situáciou VTOS a pomáha odsúdeným prekonať každodenný stereotyp a odlúčenie od blízkych osôb. Said (2022) taktiež hovorí o úniku k dennému sneniu a o predstavivosti odsúdených mužov v samoväzbe a izolácii. Práve ciele vyvolanie snov väzňom pomáhalo v zlepšení psychickej pohody a pocitoch šťastia, ktoré inak nepociťovali. *Zabitie nudy* a *plánovanie* korešpondujú s výsledkami výskumov Mooneyhama a Schoolera (2013) i Bairda et al. (2011). Mooneyham a Schooler (2013) predpokladajú, že denné snenie pomáha prekonať nudu a vytvára alternatívne „prostredie“ na prežívanie situácie.

Ako negatívne prínosy môžeme označiť pocity *smútku* vyskytujúce sa pri 37 odsúdených, *hnev a agresiu* 17 žien, a pocity *úzkosti, beznádeje a výčitky* 16 žien. Mooneyham a Schooler (2013), McVay et al. (2009) a Šmídová (2018) naopak definujú ako hlavné nevýhody problémy s pozornosťou, negatívne dopady na pracovnú pamäť, výkonnosť alebo kreativitu. Tieto faktory participantky vo výskume vôbec neuvádzali. Dôvodom môže byť fakt, že vymenované funkcie nie sú vo väzenskom prostredí vyžadované ani dôležité. Nekladie sa dôraz na (pracovný) výkon ani na výsledky. Výpovede účastníčok výskumu obsahujú emočný aspekt – negatívne pocity, agresiu, výčitky. O podobných výsledkoch hovoria aj Smallwood, O'Connor, et al. (2007), ktorí prepojili denné snenie s dysfóriou. Rovnaké tvrdenie zastávajú aj Killingsworth a Gilbert (2010). Autori píše, že

denné snenie ovplyvňuje náladovosť človeka. Ich výsledky naznačujú, že takmer v 80 % prípadov, kedy respondenti prežívali denné snenie, boli zároveň menej šťastní, nezávisle od práve vykonávanej činnosti alebo od konkrétnych obsahov snov. Môžeme teda tvrdiť, že denné snenie je častejšie príčinou než dôsledkom smútku, čo vidíme aj vo výpovediach odsúdených žien. Tento jav je možné vysvetliť kombináciou všetkých uvedených záverov. Odsúdené ženy prežívajú veľkú časť dňa stereotypne a rutinne, nemôžu rozhodovať samy za seba takmer v ničom. Väčšinu času zažívajú nudu a nie sú ničím stimulované, čoho následkom je ponorenie sa do myšlienok a snov. Tie sa často spájajú so spomienkami na rodinu, deti, partnerov, ale aj na všetko zlé, čo zažili, a na rôzne nejasné plány v budúcnosti. Je prirodzené, že tieto predstavy vzbudzujú obavy, strachy a úzkosti.

Názory odsúdených žien na denné snenie je možné rozdeliť do 3 kategórií. Až 46 žien vníma, že „*denné sny sú dobré a pomáhajú*“. Je zaujímavé, že aj cez značné negatívne prínosy, ktoré participantky udávali, v nich prevláda pozitívny názor na denné snenie a jeho nápomocnú funkciu v čase odsúdenia. 17 odsúdených však denné sny vníma negatívne, ako „*niečo zlé, čo ubližuje*“. Tento názor zdieľajú odsúdené s pomerne negatívnymi obsahmi snov, s vyčítavými predstavami a spomienkami. Posledná kategória obsahuje 8 názorov, že „*denné sny sú prirodzené a individuálne*“.

Štatistické overenie stanovených hypotéz prinieslo nasledujúce zistenia. Overenie prvej hypotézy potvrdilo, že medzi užívateľkami návykových látok a neužívateľkami existuje štatisticky významný rozdiel v troch hlavných kategóriách obsahov denných snov. Pri užívateľkách drog sú výrazne zastúpené obsahy snov zamerané na drogy, ich aplikáciu a vplyv, pocity z užitia a na spomienky spojené s užívaním v minulosti. Naopak neužívateľky drog zameriavajú výrazne väčšiu pozornosť na obsahy spojené s *peknými spomienkami a budúcnosťou na slobode*. Obsahy snov neužívateľiek drog potvrdzujú záver Marešovej et al. (2009) opisujúci, že tieto ženy sú viac osobnostne zrelšie a pripravenejšie na zvládanie životných záťaží než užívateľky drog.

Druhá hypotéza sa zameriavala na rozdiel medzi typmi denného snenia matiek a bezdetných odsúdených. Hypotéza bola prijatá, štatisticky významný rozdiel je možné pozorovať v troch kategóriách: *deti, jedlo a fiktívne deti*. Bezdetné odsúdené na rozdiel od matiek snívajú *fiktívnych deťoch*, o ich výzore, správaní a výchove a o tom, ako by deti boli ich motivácia k zmene životného štýlu. Matky sa orientujú na sny zamerané na vlastné *deti*, na spomienky na ne, rozhovory či predstavy spojené so starostlivosťou o ne. Kategória *jedlo* bola výraznejšie zastúpená u matiek. Je možné konštatovať, že hlavným dôvodom je prepojenie jedla a prípravy pokrmov so starostlivosťou o deti. V iných kategóriách neboli

medzi matkami a bezdetnými ženami žiadne významné rozdiely. Podobné závery uvádza aj Loperová (2006). Podľa nej nie sú medzi skupinami rozdiely ani v adaptácii na uväznenie, ani v emočnom prežívaní, či v konfliktov vzniknutých vo väzení. Rozdiel však vykazovali matky medzi sebou, podľa toho, ako prežívali svoju materskú rolu.

Tretia hypotéza sa zameriavala na rozdiel medzi obsahmi denného snenia prvotrestaných a viactrestaných žien. Hypotéza prijatá nebola, významne sa líšila len jedna kategória obsahov, konkrétne *trávenie voľného času*. U prvotrestaných žien sa tieto obsahy vyskytujú oveľa viac. Daný výsledok je možné vysvetliť na základe adaptácie žien na väzenské prostredie a určitý stupeň prizonizácie viactrestaných žien.

Predošlý text zhrňa odpovede na výskumné otázky, opisuje obsahy denných snov, ale aj faktory, ktoré denné snenie odsúdených ovplyvňujú. Výsledky sa v určitých smeroch zhodujú s prevedenými výskumami zameranými na podobnú problematiku. Tie však často skúmajú denné snenie vysokoškolských študentov či adolescentov, ale predovšetkým osôb, ktoré sa nachádzajú v prirodzenom prostredí mimo VTOS. Pre absenciu rovnakých výskumov však nie je možné výsledky porovnať (napríklad s mužskou väzenskou populáciou).

Je dôležité upozorniť na limity výskumu. V rozhovoroch bolo možné získať len tie informácie a obsahy snov, ktoré respondentky ochotne zdieľali. Je možné, že niektoré obsahy zámerne nezdieľali a zamlčali (z obáv, z pocitu hanby). Tiež nie je možné, aby si participantky vybavili všetky obsahy denných snov, nad ktorými premýšľajú. Aj keď som rozhovory uskutočňovala z pozície výskumníka, mohla moja profesia vychovávateľky niektoré účastníčky ovplyvniť v ich výpovediach. Aj z týchto dôvodov mohli vzniknúť určité deformácie. Je teda potrebné poznamenať, že spracovanie a analýza dát bola vykonaná len jednou osobou, čo mohlo taktiež pôsobiť na určité skreslenie výsledkov.

Prínos výsledkov je možné vnímať v dôkladnom opise obsahov, situácií a frekvencií denného snenia odsúdených. Výsledky sa dajú využiť ako inšpirácia pri zostavovaní vhodných aktivít či intervenčných programov pre odsúdené. Z výsledkov je značné, že odsúdené ženy – užívateľky návykových látok – venujú spomienkam na drogy a myšlienkam na ich účinky väčšinu dňa vo VTOS. Bolo by vhodné zostaviť pravidelnejšie a intenzívnejšie programy zamerané na prácu s danou problematikou.

Veľké množstvo odsúdených uniká do denného snenia kvôli pocitom nudy. Nuda je negatívnym faktorom a ovplyvňuje fungovanie vo VTOS a prácu s odsúdenými. Obsahy denných snov je preto možné využiť priamo pri voľnočasových aktivitách – v rôznych typoch záujmových aktivít (písanie príbehov, kreslenie spomienok,...) či odbornejšie

pri arteterapeutickej práci alebo priamej therapeutickej práci (práca s výčitkami, s alternatívnymi scenármi života, zameranie sa na realistické možnosti budúcnosti).

Odporúčaním pre budúci výskum je zrealizovať podobný (rovnaký) prieskum na mužskej väzenskej populácii. Dané výsledky môžu doplniť celkový pohľad na problematiku a taktiež pomôcť k inému typu intervencie s odsúdenými. Prínosom by mohli byť aj výskumy zamerané na denné snenie a jeho súvislosť s pocitmi smútku, s úzkosťou či s agresiou (prežívanou, predstavovanou, vyjadrenou). Taktiež by bolo vhodné zrealizovať dôkladnejší výskum medzi jednotlivými skupinami odsúdených (užívateľky – neužívateľky drog, typ trestnej činnosti, dĺžka VTOS,...).

9 ZÁVER

Na základe výsledkov výskumných zistení je možné konštatovať:

- Obsahy denných snov odsúdených žien je možné rozdeliť do 22 rôznych kategórií.
- Najfrekvencovanejšími obsahmi sú sny zamerané na *rodinu a partnera*, na *budúcnosť na slobode*, na *deti*, na sny so *sexuálnymi obsahmi* a na *cestovanie do zahraničných krajín*.
- Odsúdené ženy venujú dennému sneniu väčšinu dňa vo VTOS.
- Väčšina odsúdených žien sníva cez deň viac ako 6 hodín, opakom je druhá skupina žien, ktoré denné snenie úmyselne obmedzuje maximálne na 2 hodiny denne.
- Celkovo bolo identifikovaných 8 situácií, v ktorých nastáva denné snenie u odsúdených.
- Najčastejšie situácie, v ktorých odsúdené ženy snívajú, sú spojené s *prežívaním nudy*, s časom *pred spaním* a s pocitmi *hnevu* a *smútku*.
- Je možné identifikovať 6 okruhov charakterizujúcich prínosy denného snenia. Okruhy je možné rozdeliť na kladné a záporné.
- Kladnými prínosmi sú *zlepšenie nálady*, *útek zo situácie* a *zabitie nudy* a *plánovanie*.
- Negatívnymi prínosmi sú pocity *smútku*, *hnev* a *agresiu*, a pocity *úzkosti*, *beznádeje* a *výčitky*.
- Názory odsúdených žien na denné snenie môžeme rozdeliť do 3 kategórií, konkrétne: „*Denné sny sú dobré a pomáhajú.*“, „*Denné sny sú zlé a ubližujú.*“ a „*Denné sny sú prirodzené a individuálne.*“.
- Hypotéza 1 bola prijatá, bol nájdený významný rozdiel medzi skupinami užívateľiek/neužívateľiek v typoch denného snenia. Konkrétne sa jedná o rozdiel v 3 z 22 typov denného snenia. Najväčší rozdiel bol nájdený v kategórií *drogy*, druhý významný rozdiel bol v kategórií *pekné spomienky* a tretí v kategórií *budúcnosť na slobode*.
- Hypotéza 2 bola prijatá, bol nájdený rozdiel medzi typmi denného snenia matiek a bezdetných odsúdených. Štatisticky významný rozdiel je možné pozorovať v troch kategóriách: *deti*, *jedlo* a *fiktívne deti*.
- Hypotéza 3 zameraná na rozdiel medzi obsahmi denného snenia prvotrestaných a viactrestaných žien prijatá nebola.

10 SÚHRN

Magisterská diplomová práca sa venuje problematike denného snenia odsúdených žien. Téma a výskum boli inšpirované priamou prácou s odsúdenými ženami, ktoré sa nachádzali vo väznici Světlá nad Sázavou. Na konkrétnu problematiku nebolo možné dohľadať zrealizované výskumy, preto sú v práci opísané výskumy s podobným zameraním. Tým sa venujú napríklad autori Baird et al. (2011), Baldwinová (2017), Juzl a Slovákova (2012), Kaufman (2014), Mooneyham a Schooler (2013), Negy et al. (1997), Nixová (2016), Said (2022), Singer (1966) či Šmídová (2016). Výskumy sa zameriavajú na denné snenie a spojitosť s kreativitou, na denné snenie adolescentov, na výhody a nevýhody denného snenia. Z väzenského prostredia sa výskumy venujú agresivite, sexualite či matkám a užívateľkám drog.

Teoretická časť sa skladá zo štyroch hlavných kapitol. Prvá kapitola vymedzuje denné snenie, jeho formy, obsahy a prínosy. Druhá kapitola obsahuje charakteristiku ženskej delikvencie a kriminality a teórie hovoriace o daných javoch. Tretia kapitola opisuje v piatich podkapitolách sociodemografický prehľad odsúdených žien, výkon trestu odňatia slobody ako záťažovú situáciu, matky vo väzení, odsúdené užívateľky návykových látok či odsúdené ženy, ktoré sa stali obeťou násillia. V štvrtej teoretickej kapitole sú opísané výskumy zamerané na problematiku spájajúcu denné snenie a život vo väzení.

Výskumná časť je spracovaná formou zmiešaného designu. Hlavným cieľom prieskumu bolo opísať a objasniť denné snenie odsúdených žien. Ďalším cieľom bolo zistiť, či majú určité faktory vplyv na denné sny, ich frekvenciu a obsahy. Výberový súbor tvorí 71 participantiek, konkrétne žien, ktoré sa aktuálne nachádzali vo VTOS Světlá nad Sázavou. Odpovede boli získané prostredníctvom štruktúrovaných interview. K vyhodnoteniu bola použitá tematická kvalitatívna analýza a stanovené hypotézy boli overené prostredníctvom štatistického testu MANOVA.

Záverý výskumu môžeme zhrnúť nasledovne: Po analýze a spracovaní dát bolo identifikovaných 22 kategórií obsahov denných snov. V porovnaní s inými autormi, ako Singer (1966) či Nixová (2016) ide o veľké množstvo kategórií. Toto zistenie je možné vysvetliť špecifickou situáciou výkonu trestu odňatia slobody. Obsahy vyskytujúce sa u nadpolovičnej väčšiny odsúdených sú sny o *rodine a partnerovi*, o *budúcnosti na slobode*, o *deťoch*, sny so *sexuálnymi obsahmi* a predstavy o *cestovaní do zahraničných krajín*.

Ďalšími častými kategóriami sú sny zamerané na „ružovú budúcnosť“, *alternatívny život bez zlého, prácu, pekné spomienky, drogy* a iné.

Obsahy snov vyskytujúce sa pri väčšine participantiek je možné zovšeobecniť do kategórie plánovanie (Budúcnosť na slobode, Práca), o ktorej Kaufman (2014) píše ako o jednej z najfrekvencovanejších kategórií. Podobné zistenia uvádza aj Vejmelková (2016) pri vysokoškolských študentoch. Denné sny odsúdených žien sú však viac zamerané na minulosť a fikciu. Najviac zastúpené obsahy snov identifikované Šmídovou (2016) – *úzkostné predstavy* a sny o *nadprirodzených schopnostiach* sa však vo väzenskom prostredí často nevyskytujú. Až 37 participantiek svoje sexuálne potreby transformuje do predstáv a fantázií. Podobné závery uvádza aj Jůzl a Slováká (2012). Tí hovoria, že odsúdené ženy si pri masturbácii predstavujú erotické chvíle s partnerom a rôzne sexuálne predstavy spájajú s vymyslenými osobami. Podobné výpovede a obsahy snov uvádzali participantky (sex s neznámymi či slávnymi osobnosťami). Pri 14 ženách sa objavili obsahy spojené agresiou smerovanou k iným odsúdeným či zamestnancom a pri 6 s autoagresiou. Vzťah medzi agresivitou a denným snením podporujú aj výsledky Záhorskej (2016).

Výskum preukázal, že odsúdené ženy sa dennému sneniu venujú väčšinu času počas dňa, 23 odsúdených dokonca viac ako 8 hodín denne, 20 žien naopak 3 až 5 hodín denne. Až 22 odsúdených žien denné sny zámerne ukončujú a úmyselne skracujú dobu snívania na menej ako 2 hodiny denne.

Taktiež bolo identifikovaných 8 situácií, v ktorých odsúdené snívajú počas dňa. Až 42 odsúdených si sny vyvolávalo úmyselne v čase, keď prežívajú nudu. Pred spaním si úmyselne vyvolávalo rôzne predstavy až 34 odsúdených. Ďalšie podmienky, ktoré ovplyvňujú frekvenciu snenia, sú situácie, v ktorých pociťujú *silný hnev* alebo *smútok*. čas v *práci*, či obdobie *ticha na oddelení počas dňa*.

Prínosy denného snenia pre odsúdené je možné rozdeliť do 6 okruhov, tri zahŕňajú kladné prínosy a tri záporné. Kladnými prínosmi sú *zlepšenie nálady*, *útek zo situácie* a *zabitie nudy* a *plánovanie*. O *zlepšení nálady* ako o dôležitom prínose snenia hovorí aj Záhorská (2016). Said (2022) taktiež opisuje únik k dennému sneniu a predstavivosť odsúdených mužov v samoväzbe a izolácii. Denné snenie tak zlepšuje psychickú pohodu a dodáva im pocit šťastia. *Zabitie nudy* a *plánovanie* potvrdzujú ako prínos aj výsledky výskumov Mooneyhama a Schoolera (2013) i Bairda et al. (2011).

Za negatívne prínosy môžeme označiť pocity *smútku*, *hnev* a *agresiu* a pocity *úzkosti*, *beznádeje* a *výčitky*. Tieto výsledky sa odlišujú od záverov Mooneyhama a Schoolera (2013), McVaya et al. (2009) i Šmídovej (2018). Tí definujú ako hlavné nevýhody problémy

s pozornosťou, negatívne dopady na pracovnú pamäť a výkonnosť Tieto faktory však odsúdené ženy vôbec nespomínali. Ich výpovede obsahovali emočný aspekt – negatívne pocity, agresiu, výčitky. Podobné výsledky opísali Smallwood, O'Connor, et al. (2007) a Killingsworth a Gilbert (2010). Autori hovoria, že denné snenie ovplyvňuje náladovosť človeka.

Názory odsúdených žien o dennom snení je možné rozdeliť do 3 kategórií. Najviac zastúpená je kategória obsahujúca presvedčenie, že „*Denné sny sú dobré a pomáhajú.*“. Druhá kategória pozostáva z úsudkov, že „*Denné sny sú niečo zlé a ubližujú.*“. Posledná nemenej zastúpená kategória v sebe zahŕňa výpovede, že „*Denné sny sú prirodzené a individuálne.*“.

Overenie prvej hypotézy potvrdilo, že existuje štatisticky významný rozdiel medzi skupinou užívateľiek a neužívateľiek návykových látok. Konkrétne ide o tri hlavné kategórie obsahov denných snov. Pri užívateľkách drog sú výrazne zastúpené obsahy snov zamerané na *drogy*, naopak neužívateľky zameriavajú pozornosť na obsahy spojené s *peknými spomienkami a budúcnosťou na slobode*. Obsahy snov neužívateľiek drog potvrdzujú záver Marešovej et al. (2009) hovoriaci o tom, že tieto ženy sú osobnostne zrelšie a odolnejšie.

Druhá hypotéza potvrdzuje rozdiel medzi obsahmi denných snov matiek a bezdetných odsúdených. Štatisticky významný rozdiel je možné pozorovať v troch kategóriách, konkrétne v kategórii *deti, jedlo a fiktívne deti*. Bezdetné odsúdené na rozdiel od matiek snívajú o *fiktívnych deťoch*, matky sa zameriavajú na sny spojené s ich vlastnými *deťmi* a na starostlivosť o ne. Kategória *jedlo* bola výraznejšie zastúpená u matiek. Môžeme konštatovať, že ide o prepojenie prípravy jedla so starostlivosťou o deti. V iných kategóriách neboli medzi matkami a bezdetnými ženami žiadne významné rozdiely. Tieto závery sa zhodujú s tvrdením Loperovej (2006). Podľa nej nie sú medzi skupinami významné rozdiely v adaptácii, v prežívaní či v konfliktoch vo VTOS.

Tretia hypotéza skúma rozdiel medzi obsahmi denného snenia prvotrestaných a viactrestaných žien. Hypotéza prijatá nebola. Štatisticky významne sa líšila len jedna kategória obsahov – *trávenie voľného času*. Častejšie sa tieto obsahy vyskytujú u prvotrestaných žien.

Výsledky zrealizovaného prieskumu sa v určitých smeroch zhodujú s prevedenými výskumami zameranými na podobnú problematiku. Ale keďže nebolo možné nájsť výskumné zistenia, ktoré sa orientujú na rovnakú tému, spomenuté prieskumy opisujú denné snenie osôb, ktoré sa nenachádzali vo VTOS.

Výsledky sa dajú využiť ako podklad pre voľnočasové, ale aj terapeutické aktivity pre odsúdené ženy. Výsledky jasne poukazujú na to, že užívateľky drog venujú myšlienkam o drogách značnú časť dňa vo VTOS. Bolo by vhodné zostaviť intenzívnejšie programy zamerané na prácu s danou problematikou.

Veľké množstvo odsúdených uniká k denného snenia kvôli pocitom nudy. Obsahy denných snov je preto možné využiť priamo v záujmových aktivitách (písanie príbehov, kreslenie spomienok,...) či pri arteterapeutickej a terapeutickej práci (práca s výčitkami, s alternatívnymi scenármi života, zameranie sa na realistické možnosti budúcnosti,...).

Odporúčením pre budúci výskum je zrealizovať podobné (rovnaké) bádanie na mužskej väzenskej populácii. Prínosom by mohli byť aj výskumy zamerané na denné snenie a jeho súvislosť s negatívnymi emóciami (smútkom, úzkosťou či agresiou).

LITERATÚRA

- Adler, F. (1975). *Sisters in crime: The rise of the new female criminal*. McGraw-Hill.
- Altintas, M., & Bilici, M. (2018). Evaluation of childhood trauma with respect to criminal behavior, dissociative experiences, adverse family experiences and psychiatric backgrounds among prison inmates. *Comprehensive psychiatry*, 82, 100-107. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2017.12.006>
- American Society of Addiction Medicine. (2019). *Definition of Addiction*. Získané 13. novembra 2022 z [https://www.asam.org/docs/default-source/quality-science/asam's-2019-definition-of-addiction-\(1\).pdf?sfvrsn=b8b64fc2_2](https://www.asam.org/docs/default-source/quality-science/asam's-2019-definition-of-addiction-(1).pdf?sfvrsn=b8b64fc2_2)
- Baer, M., Dane, E., & Madrid, H. (2020). Zoning out or Breaking Through? Linking Daydreaming to Creativity in the Workplace. *Academy of Management Journal*. <https://doi:10.5465/amj.2017.1283>
- Baird, B., Smallwood, J., & Schooler, J. W. (2011). Back to the future: Autobiographical planning and the functionality of mind-wandering. *Consciousness and Cognition: An International Journal*, 20(4), 1604–1611. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2011.08.007>
- Baldwin, L. (2017). Tainted love: The impact of prison on mothering identity explored via mothers' post prison reflections. *Prison servise journal*, získané 10. decembra 2022 z <https://dora.dmu.ac.uk/bitstream/handle/2086/15049/PSJ%202017%20Lucy%20Baldwin.pdf?sequence=1>
- Beit-Hallahmi, B. (1971). Sexual and Aggressive Fantasies in Violent and Non-Violent Prison Inmates. *Journal of Personality Assessment*, 35(4), 326–330. <https://doi:10.1080/00223891.1971.10119676>
- Biedermanová, E. (2017). Ženy ve výkonu trestu odnětí svobody, získané 11. oktobra 2022 z <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2019/04/012017%C5%BDeny-vev%C3%BDkonu-trestu-odn%C4%9Bt%C3%AD-svobody.pdf>
- Blatníková, Š., & Netík, K. (2007). *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

- Blatníková, Š., Faridová, P., & Zeman, P. (2014). *Násilná sexuální kriminalita - téma pro experty i veřejnost*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Cowie, J., Cowie, V., & Slater, E. (1968). *Delinquency in girls*. Heinemann.
- Creswell, J. W. (1994). *Research design: Qualitative and quantitative approach*. Publications.
- Čech, O. (2011). *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. Theia.
- Čepelák, J., & Karabec, Z. (1986). *K teoriím kriminality žen*. Výzkumný ústav kriminologický.
- Daly, K. (1994). *Gender, crime, and punishment*. Yale University Press.
- Dolan, K., Khoei, E. M., Brentari, C., & Stevens, A. (2007). Prisons and Drugs: A global review of incarceration, drug use and drug services. Report 12.
- Fischer, S., & Škoda, J. (2014). *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Grada Publishing.
- Freud, S. (1990). *O člověku a kultuře*. Odeon. (Pôvodné vydanie 1935).
- Giambra, L. M. (1995). A laboratory method for investigating influences on switching attention to task-unrelated imagery and thought. *Consciousness and cognition*, 4(1), 1-21. <https://doi.org/10.1006/ccog.1995.1001>
- Glueck, S., & Glueck, E. (1950). Unraveling juvenile delinquency. *Juv. Ct. Judges J.*, 2, 32.
- Hanson, G., Venturelli, P., & Fleckenstein, A. E. (2015). *Drugs and Society*. Burlington: Jones & Bartlett Learning.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Portál.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Portál.
- Helfgott, J. B. (2008). *Criminal behavior: Theories, typologies and criminal justice*. Sage.

- Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (3. vyd). Portál.
- Heretik, A. (2012). *Extrémna agresia I: forenzná psychológia vraždy* (2. vydání). Psychoprof.
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1993). Commentary: Testing the general theory of crime. *Journal of research in crime and delinquency*, 30(1), 47-54. <https://doi.org/10.1177/00224278930300010>
- Hosie, J., Simpson, K., Dunne, A., & Daffern, M. (2022). A study of the relationships between rumination, anger rumination, aggressive script rehearsal, and aggressive behavior in a sample of incarcerated adult males. *Journal of Clinical Psychology*. <https://doi.org/10.1002/jclp.23341>
- Houck, K. D. F., & Loper, A. B. (2002). The relationship of parenting stress to adjustment among mothers in prison. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(4), 548–558. <https://doi:10.1037/0002-9432.72.4.548>
- Howard, R., Karatzias, T., Power, K., & Mahoney, A. (2016). From Childhood Trauma to Self-Harm: An Investigation of Theoretical Pathways among Female Prisoners. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 24(4), 942–951. <https://doi:10.1002/cpp.2058>
- Huberty, C. J., & Olejnik, S. (2006). *Applied MANOVA and discriminant analysis*. John Wiley & Sons.
- Chesney-Lind, M. (1986). “*Women and Crime*”: *The Female Offender*. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 12(1), 78–96. <https://doi:10.1086/494298>
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of mixed methods research*, 1(2), 112-133. <https://doi.org/10.1177/155868980629822>
- Jůzl, M., & Slováková, G. S. (2012). Problémy sexuálního života žen ve výkonu trestu odnětí svobody. *České Vězeňství*, 20-24. Získané 10. decembra 2022 z <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2012/cv-1-2012-komprimo.pdf>

- Karatzias, T., Power, K., Woolston, C., Apurva, P., Begley, A., Mirza, K., ... Purdie, A. (2017). Multiple traumatic experiences, post-traumatic stress disorder and offending behaviour in female prisoners. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 28(1), 72–84. [https:// doi:10.1002/cbm.2043](https://doi:10.1002/cbm.2043)
- Kaufman, S. B. (2013). Conversation on Daydreaming with Jerome L. Singer. *Scientific American*. Získané 8. decembra 2022 z <https://blogs.scientificamerican.com/beautiful-minds/conversation-on-daydreaming-with-jerome-l-singer/>
- Kaufman, S. B. (2014). *Dreams of glory*. Získané 10. októbra 2022 z <https://www.psychologytoday.com/articles/201403/dreams-glory>
- Keel, R. (1997). *Rational Choice and Deterrence Theory*. Získané 12. novembra 2022 z <http://www.umsl.edu/~rkeel/200/ratchoc.html>
- Killingsworth, M., & Gilbert, T.(2010). A wandering mind is an unhappy mind. *Science (New York, NY)*, 330(6006), 932. <https://doi:10.1126/science.1192439>
- Klinger, E. (2009). Daydreaming and fantasizing: Thought flow and motivation. In K. D. Markman, W. M. P. Klein, & J. A. Suhr (Eds.), *Handbook of imagination and mental simulation*. Psychology Press.
- Kohoutek, T., & Čermák, I. (Eds.). (2009). *Psychologie katastrofické události*. Academia.
- Kopecká, I. (2011). *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Grada Publishing.
- Koudelková, A. (1995). *Psychologické otázky delikvence*. Victoria.
- Krohn, M. D., Lizotte, A. J., & Hall, G. P. (Eds.). (2009). *Handbook on crime and deviance*. Dordrecht; Heidelberg; London and New York, NY: Springer.
- Lombroso, C., & Ferrero, G. (1895). *The female offender* (Vol. 1). D. Appleton.
- Loper, A. B. (2006). *How Do Mothers in Prison Differ From Non-Mothers?* *Journal of Child and Family Studies*, 15(1), 82–95. [https:// doi:10.1007/s10826-005-9005-x](https://doi:10.1007/s10826-005-9005-x)
- MacDonald, M. (2013). *Women prisoners, mental health, violence and abuse*. *International Journal of Law and Psychiatry*, 36(4), 293–303. <https://doi:10.1016/j.ijlp.2013.04.014>

- Mareš, J. (2012). *Posttraumatický rozvoj člověka*. Grada publishing.
- Marešová, A., Kotulan, P., & Martinková, M. (2009). *Výzkum prvovězňených žen: sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězňených*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Matthews, J. (1994). Working with female sexual abusers, in Elliott, Michèle *Female sexual abuse of children: The ultimate taboo*. Longman Group.
- Mäsiarová L. (2021). *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2021*, Získané 28. decembra 2022 z <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>
- McClellan, D. S., Farabee, D., & Crouch, B. M. (1997). Early victimization, drug use, and criminality: A comparison of male and female prisoners. *Criminal justice and behavior*, 24(4), 455–476. <https://doi:10.1177/0093854897024004004>
- McMillan, R. L., Kaufman, S. B., & Singer, J. L. (2013). Ode to positive constructive daydreaming. *Frontiers in Psychology*, 4. <https://doi.10.3389/fpsyg.2013.00626>
- McVay, J. C., Kane, M. J., & Kwapil, T. R. (2009). Tracking the train of thought from the laboratory into everyday life: An experience-sampling study of mind wandering across controlled and ecological contexts. *Psychonomic bulletin & review*, 16(5), 857-863. <https://doi.10.3758/PBR.16.5.857>
- Megargee, E. I. (1997). Using the Megargee MMPI-based classification system with the MMPI-2s of female prison inmates. *Psychological Assessment*, 9(2), 75–82. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.9.2.75>
- Mignon, S. I., & Ransford, P. (2012). Mothers in prison: Maintaining connections with children. *Social Work in Public Health*, 27(1–2), 69-88. <https://doi.org/10.1080/19371918.2012.630965>
- Mooneyham, B. W., & Schooler, J. W. (2013). The costs and benefits of mind-wandering: a review. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, 67(1), 11. <https://doi.org/10.1037/a0031569>
- Nakonečný, M. (2011). *Psychologie: přehled základních oborů*. Triton.

- Nakonečný, M. (2015). *Obecná psychologie*. Triton
- Negy, C., Woods, D. J., & Carlson, R. (1997). *The Relationship Between Female Inmates' Coping and Adjustment in a Minimum-Security Prison*. *Criminal Justice and Behavior*, 24(2), 224–233. <https://doi:10.1177/0093854897024002005>
- Newby-Clark, I. R., & Thavendran, K. (2018). To daydream is to imagine events: Conceptual, empirical, and theoretical considerations. *Theory & Psychology*, 28(2), 261–268. <https://doi.org/10.1177/09593543177522>
- Nixová, L. (2016). *Témata denních snů u vysokoškolských studentů* [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 3. oktobra 2022 z https://theses.cz/id/rsd9ej/Tmata_dennch_sn_u_vysokokolskch_student.pdf?zpet=%20vyhledavani%2F%3Fsearch%3Dprokrastinace%20agenda:help%26start%3D37
- Ohnisková, A. (2016). *Denní snění u dospělých a seniorů*. [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 2. oktobra 2022 z <https://theses.cz/id/kjj5f9/17752226>
- Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti* (2. vyd.). Grada Publishing
- Paulík, K. (Ed.). (2012). *Psychologické aspekty zvládání zátěže muži a ženami*. Ostravská univerzita.
- Petroš, O. (Ed.) (2006). *Drogové služby ve vězení. Možnosti drogových intervencí a spo- lupráce neziskových organizací a věznic. Zaostřeno na drogy, 4*. Úřad vlády ČR.
- Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie*. Academia.
- Pollak, O. (1950). *The criminality of women*. University of Pennsylvania Press.
- Praško, J., & Prašková, H. (2001). *Proti stresu krok za krokem*. Grada Publishing.
- Preslová, I., & Maxová, V. (Eds.). (2009). *Ženy & drogy: sborník odborné konference : Praha 15.-16. dubna 2009*. Sananim.
- Raszková, T., & Svoboda Hoferková, S. (2014). *Kapitoly z penologie II*. Gaudeamus.
- Rotgers, F. (1999). *Léčba drogových závislostí*. Grada Publishing.

- Said, A. A. (2022). *Struggling with maintaining wellbeing in solitary confinement: The Power of Imagination: Exploring prison podcasts* (Master's thesis, University of Twente).
- Seli, P., Risko, E. F., & Smilek, D. (2016). *On the Necessity of Distinguishing Between Unintentional and Intentional Mind Wandering*. *Psychological Science*, *27*(5), 685–691. <https://doi:10.1177/0956797616634068>
- Shrimpton, D., McGann, D., & Riby, L. M. (2017). Daydream believer: Rumination, self-reflection and the temporal focus of mind wandering content. *Europe's journal of psychology*, *13*(4), 794. <https://doi:10.5964/ejop.v13i4.1425>
- Simon, R. J. (1975). *Women and crime*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Singer, J. L., & McCraven, V. G. (1961). Some characteristics of adult daydreaming. *The Journal of psychology*, *51*(1), 151-164. <https://doi.org/10.1080/00223980.1961.9916467>
- Singer, J.L. (1966). *Daydreaming An Introduction to the Experimental Study of Inner Experience*. Random House.
- Smallwood, J., & Schooler, J. W. (2006). The restless mind. *Psychological Bulletin*, *132*(6), 946–958. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.6.946>
- Smallwood, J., McSpadden, M., & Schooler, J. W. (2007). The lights are on but no one's home: Meta-awareness and the decoupling of attention when the mind wanders. *Psychonomic Bulletin & Review*, *14*, 527–533 <https://doi:10.3758/bf03194102>
- Smallwood, J., O'Connor, R. C., Sudbery, M. V., & Obonsawin, M. (2007). Mind-wandering and dysphoria. *Cognition and Emotion*, *21*(4), 816–842. <https://doi.org/10.1080/02699930600911531>
- Somer, E. (2002). *Journal of Contemporary Psychotherapy*, *32*(2/3), 197–212. <https://doi:10.1023/a:1020597026919>
- Somer, E., & Herscu, O. (2017). *Childhood trauma, social anxiety, absorption and fantasy dependence: Two potential mediated pathways to maladaptive daydreaming*. *of*, *5*, 2. <https://doi:10.4172/2324-9005.1000170>

- Staňková, L., Ščerba, F., & Vichlenda, M. (2014). *Násilná kriminalita*. Leges.
- Stawarczyk, D., Majerus, S., Maj, M., Van der Linden, M., & D'Argembeau, A. (2011). *Mind-wandering: Phenomenology and function as assessed with a novel experience sampling method*. *Acta Psychologica*, *136*(3), 370–381. [https:// doi:10.1016/j.actpsy.2011.01.002](https://doi:10.1016/j.actpsy.2011.01.002)
- Sternberg, R. J. (1998). *In search of human mind*. Harcourt Brace & Company
- Šafránková, D. (2019). *Pedagogika* (2., aktualizované a rozšířené vydání). Grada Publishing.
- Šmídová, M. (2016). *Struktura témat denního snění a jejich vztah ke stylům osobnosti*. [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 21. septembra 2022 z [https:// theses.cz/id/5gotqo/BP_denn_snn_Marie_mdov.pdf](https://theses.cz/id/5gotqo/BP_denn_snn_Marie_mdov.pdf)
- Šmídová, M. (2018). *Denní snění a jeho vztah ke kreativite*. [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 21. septembra 2022 z https://theses.cz/id/0c071b/DP_denn_snn_a_kreativita_Marie_mdov.pdf
- Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2007). Editorial: The New Era of Mixed Methods. *Journal of Mixed Methods Research*, *1*(1), 3–7. [https:// doi:10.1177/2345678906293042](https://doi:10.1177/2345678906293042)
- Trávníčková, I. (2001). *Specifické aspekty zneužívání drog u žen*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Urbanová, M., & Večeřa, M. (2004). *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Masarykova univerzita.
- Vágnerová, M. (2014). *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál.
- Válková, H., Kuchta, J., & Hulmáková, J. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky* (3. vydání). C.H. Beck.

- Vejmelková, V. (2016). *Obsahy denních snů ve vztahu k počtu sociálních rolí a well-being*. [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 2. novembra 2022 <https://theses.cz/id/sxlee2/17763851>
- Veteška, J., & Fischer, S. (2020). *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Grada Publishing.
- Vězeňská služba České republiky. (n.d.). *Věznice Světlá nad Sázavou*. Získané 9. oktobra 2022 z <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla/nadsazavou/sekce/zakladni-informace>
- Vězeňská služba České republiky. (2022). *Statistické údaje*. Získané 15. januára 2023 z <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odborspravni/statistiky/msh/msh-2022/msh10-2022.pdf>
- Výrost, J., & Slaměník, I. (Eds.). (1998). *Aplikovaná sociální psychologie I*. Portál.
- Wammes, J. D., Boucher, P. O., Seli, P., Cheyne, J. A., & Smilek, D. (2016). Mind wandering during lectures I: Changes in rates across an entire semester. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*, 2(1), 13–32. <https://doi.org/10.1037/stl0000053>
- Wirtz, U. (2005). *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Portál.
- Wright, S., Crewe, B., & Hulley, S. (2016). *Suppression, denial, sublimation: Defending against the initial pains of very long life sentences*. *Theoretical Criminology*, 21(2), 225–246. <https://doi.org/10.1177/1362480616643581>
- Záhorská, T. (2016). *Denní snění a frustrační tolerance u adolescentů*. [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 4. novembra 2022 z https://theses.cz/id/79ja81/?zoomy_is=1
- Zeman, P. (2019). *Uživatelé drog ve vězení: hodnocení účinnosti terapeutických programů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

PRÍLOHY

Zoznam príloh

1. Abstrakt v slovenskom jazyku
2. Abstrakt v anglickom jazyku
3. Osnova časti štruktúrovaného rozhovoru

ABSTRAKT DIPLOMOVEJ PRÁCE

Názov práce: Denné snenie odsúdených žien

Autor práce: Mgr. Bc. Lenka Ráčková

Vedúci práce: PhDr. Daniel Dostál, Ph.D.

Počet strán a znakov: 74 strán; 120 388 znakov

Počet príloh: 3

Počet titulov použitej literatúry: 104

Práca je zameraná na problematiku denného snenia u odsúdených žien. Výskumné otázky a stanovené hypotézy majú za cieľ opísať a objasniť denné snenie u odsúdených žien vykonávajúcich trest odňatia slobody vo väznici Světlá nad Sázavou. Výskumné otázky zodpovedajú, či majú určité faktory vplyv na denné sny, ich frekvenciu a obsahy. Teoretická časť definuje denné snenie, ženskú delikvenciu, špecifiká odsúdených žien (návykové látky, materstvo, násilie) a obsahuje výskumy s podobnou tematikou. Výskumná časť vychádza zo zmiešaného designu. Dáta boli získané prostredníctvom štruktúrovaných interview a spracované podľa princípov kvalitatívnej tematickej analýzy a pomocou štatistického overenia stanovených hypotéz. Výskumný súbor sa skladal zo 71 participantiek – odsúdených žien. Hlavným prínosom práce sú identifikované obsahy denných snov odsúdených žien, ich frekvencia, výskyt a detailný popis.

Kľúčové slová: denné snenie, odsúdené ženy, ženská kriminalita, výkon trestu odňatia slobody, obsahy denných snov

ABSTRACT OF THESIS

Title: Daydreaming in inmates women

Author: Mgr. Bc. Lenka Ráčková

Supervisor: PhDr. Daniel Dostál, Ph.D.

Number of pages and characters: 74; 120 388

Number of appendices: 3

Number of references: 104

Abstract:

The thesis focuses on the issue of daydreaming in inmates women. The research questions and hypotheses aim to describe and clarify daydreaming in convicted women serving a prison sentence in Světlá nad Sázavou Prison. The research answers whether certain factors have an influence on daydreams, their frequency and contents. The theoretical part defines daydreaming, female delinquency, specifics of convicted women (substance abuse, motherhood, violence) and includes research with similar topics. The research part is based on a mixed design. Data were collected through structured interviews and processed according to the principles of qualitative thematic analysis and using statistical testing of the stated hypotheses. The research population consisted of 71 participants - convicted women. The main contribution of the thesis is the identified contents of convicted women's daydreams, their frequency, occurrence and detailed description.

Key words: daydreaming, convicted women, female criminality, imprisonment, contents of daydreams

Príloha č. 3: Osnova časti štruktúrovaného rozhovoru

Obsahy denných snov

O čom počas dňa snívate?

Čo všetko si ešte predstavujete?

Napadajú Vás ďalšie predstavy, ktoré Vám často bežia hlavou?

Prínosy denných snov

Čo vám denné sny prinášajú?

Ako sa pri dennom snení cítite?

Ako sa cítite keď denný sen zmizne?

Frekvencia snenia

Koľko času cez deň podľa Vás dennému sneniu venujete?

Ako často v priebehu dňa snívate?

Situácie vyvolávajúce snenie

V akých situáciách snívate cez deň?

Ktoré situácie Vám ešte pomáhajú pri dennom snení?

Názory o dennom snení

Čo si o dennom snení myslíte?

Aký je Váš názor na reálnosť Vašich predstáv?